

Silje Njarde Tangnes

“Det må vi jo være ærlige på...”

En kvalitativ studie av barneverntjenestens oppfølging av foreldre etter en omsorgsovertakelse

Masteroppgave i sosialt arbeid

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultet for samfunnsfag

Sammendrag

Foreldre som blir fratatt omsorgen for sine barn har i dag en lovfestet rett til oppfølging. Det viser seg likevel at denne oppfølginga er mangelfull, tilfeldig og lite systematisert.

Problemstilling i denne oppgaven tar utgangspunkt i hva som fremmer og hemmer oppfølgingen av foreldrene. Seks saksbehandlere er intervjuet for å belyse dette tema.

Ulike forhold i barneverntjenesten er undersøkt for å se om det er strukturelle forhold eller den individuelle saksbehandler som er avgjørende for hvordan oppfølgingen blir tilrettelagt og gjennomført.

Det finnes lite tidligere forskning på dette området, men forskning som tar for seg foreldrenes opplevelse av oppfølgingen og betydningen foreldre har for sine barn er tatt med som bakteppe for tema. Tema er belyst med bakgrunn i Michael Lipskys teori street level bureaucracy (bakkebyråkrati).

Funnene viser at saksbehandleren har stor innflytelse på oppfølgingen av foreldrene og er avgjørende for hvordan oppfølgingen blir gjennomført i praksis. Tid og tilgjengelig ressurser er også avgjørende for oppfølgingen. Det mangler tydelige retningslinjer for denne oppgaven i barneverntjenestene i dag. Saksbehandlerne er opptatt av barna og deres situasjon, og det viser seg at arbeidet med barna kan gå på bekostning av foreldrene.

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultet for samfunnsfag

Oslo 2011

Abstract

Parents who have been deprived custody of their children has a legal right to follow up after the care order. It turns out however that this follow-up is incomplete, random and not systematic. The research question is based on what promotes and inhibits the follow-up of the parents. Six social workers were interviewed to shed light on this issue.

Various factors in the child welfare services is examined to see if there are structural reasons for this or if it is the individual social worker who determines how the follow-up will be prepared and implemented.

There is little previous research on this subject, but research that addresses the parents' experience of the follow-up and the importance of biological parents have on their children is used as the back theme for this paper. The theoretical background is Michael Lipsky theory on street-level bureaucracy.

The findings show that the social worker has a great influence on the follow-up of the parents and is crucial on how this is implemented in practice. Time and available resources are also essential for implementation. There is a lack of clear guidelines for this task in the child welfare services today. Social workers are also concerned about the children and their situation, and that the work with the children may be at the expense of the parents.

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultet for samfunnsfag

Oslo 2011

Forord

Takk til mine informanter som gav av sin tid og kunnskap for å belyse ulike aspekter rundt oppfølgingen. Å gi av sin tid i en ellers hektisk hverdag setter jeg stor pris på og jeg håper jeg har belyst deres utfordringer på en redelig og ærlig måte.

Takk til mine to veileder, Mona Sandbæk og Steinar Stjernø som gjennom sine innsiktsfulle og kloke tilbakemeldinger har gjort denne oppgaven mulig.

Takk til Rachel Grepp Heimen – senter for foreldre og barn. Uten denne institusjonen hadde jeg aldri blitt klar over problemstillingen omkring oppfølging av foreldre som mister omsorgen for sine barn. Gjennom møte med foreldre og ulike barneverntjenester har jeg fått et lite innblikk i denne situasjonen. Jeg også takke mine kollegaer for daglig faglig påfyll og fordi jeg har vært så heldig å ha dere som kollegaer i snart tre år.

Takk til venner og familie som har fulgt meg gjennom et langt utdannelsesløp. Endelig kom også jeg i mål!

En stor takk til Morten som kom inn mot slutten av denne prosessen. Uten dine kommentarer, tilbakemeldinger og innspill hadde jeg ikke kommet i mål!

Oslo, november 2011

Silje Njarde Tangnes

Innhold

1	Innledning	3
1.1	Bakgrunn for valg av tema	4
1.2	Kunnskapsinteresse	4
1.3	Relevans for sosialt arbeid.....	6
1.4	Videre oppsett i oppgaven	6
2	Barn og foreldres rettigheter i lys av lovverket	8
2.1	Barnevernloven.....	8
2.2	Hva er oppfølging?	11
2.3	Oppsummering	12
3	Tidligere forskning på foreldre og barn i barneverntjenesten.....	13
3.1	Norsk forskning	13
3.2	Internasjonal forskning	16
3.3	Oppsummering	18
4	Metode og data.....	20
4.1	Fenomenologien	21
4.2	Intervju som metode	23
4.3	Rekruttering av informanter og gjennomføring av intervjuene.....	24
4.4	Pålitelighet, troverdighet, overførbarhet og bekreftbarhet	25
4.4.1	Pålitelighet.....	26
4.4.2	Troverdighet	26
4.4.3	Overførbarhet	27
4.4.4	Bekreftbarhet.....	28
4.5	Etiske hensyn og overveielser	29
4.6	Styrke og svakheter ved prosjektet.....	30
5	Saksbehandleren i barneverntjenesten som bakkebyråkrat.....	32
5.1	Forventninger til seg selv og eget arbeid.....	33
5.1.1	Liten tid og følelsen av utilstrekkelighet.....	34
5.1.2	Trusler i jobben	36
5.2	Forholdet til foreldrene og barna	37
5.2.1	Møte med foreldrene	38
5.2.2	Arbeidet med barna	46

5.2.3	Samvær.....	48
5.3	Barnevernarbeideren som en del av systemet.....	50
5.3.1	Retningslinjer for oppfølgingen	50
5.3.2	Loven sier.....	52
5.3.3	Tilbakeføring.....	53
5.3.4	Bytte av saksbehandler.....	54
5.3.5	Barn i institusjon	56
6	Avslutning.....	58
6.1	Oppsummering av funnene.....	58
6.1.1	Hva ligger til grunn for barneverntjenestens oppfølging av foreldrene?.....	58
6.1.2	Hvilke forhold fremmer oppfølging av foreldrene?.....	61
6.1.3	Hvilke forhold hemmer oppfølging av foreldrene?	62
6.2	Hvordan bedre oppfølgingen?	63
6.3	Videre forskning og avsluttende kommentar.....	66
	Litteratur.....	67
	Vedlegg	71
	Samtykkeerklæring	71
	Informasjonsbrev	72
	Intervjuguiden.....	73

Kapitel 1

1 Innledning

I dag er barneverntjenestene pliktige til å følge opp hvordan det går med foreldrene etter en omsorgsovertakelse. De skal tilby veiledning og oppfølging, og skal bistå kontakt med andre deler av hjelpeapparatet. Dette er hjemlet i barnevernloven § 4-16. I møte med foreldre som mister omsorgen for sine barn har jeg sett at denne oppfølgingen er et arbeid som ikke ser ut til å bli prioritert i barneverntjenestene. Det er ulikt i hvilken grad de forholder seg til foreldrene og hvordan de tilrettelegger for oppfølging og veiledning etter omsorgsovertakelsen. Det er med utgangspunkt i dette at tema for oppgaven er barneverntjenestens oppfølging av foreldre etter en omsorgsovertakelse.

Foreldre som mister omsorgen for sine barn har ulike behov og forventninger til hjelp etter omsorgsovertakelsen. Årsaken til plassering, foreldrenes egen problematikk og barnas behov er alle forhold som vil påvirke oppfølgingen. Oppfølging av foreldrene anses likevel som så viktig at det finnes en egen paragraf i barnevernloven som regulerer dette. Paragrafen gir likevel få føringer for hva oppfølgingen skal bestå av og sier ikke noe om omfanget av oppfølgingen.

Til sammen er ca 7000 barn tatt under omsorg av barnevernet (Statistisk sentralbyrå 2011). Uavhengig av om det er en frivillig plassering eller ikke, har barneverntjenesten et ansvar for å følge opp barn og foreldre etter omsorgsovertakelsen. Lovens forarbeider pålegger barneverntjenesten å kontakte foreldrene med tilbud om råd og veiledning kort tid etter en omsorgsovertakelse. Barneverntjenestene skal utarbeide rutiner som sikrer oppfølgingen. Oppfølgingen må tilpasses de enkelte foreldrene, og oppfølging skal vare så lenge foreldrene selv ønsker det. Barneverntjenesten skal også bistå foreldrene i kontakten med andre hjelpetjenester hvis de ønsker dette. Det slås fast at foreldrenes hjelpebehov kan være mange og sammensatte. Oppfølgingen kan kreve kontakt med flere andre hjelpeinstanser. Barneverntjenesten skal være behjelpelig med denne kontakten (Ot. prp. nr. 64 2004-2005 s. 64).

Denne oppfølgingen skal også, i følge veileder på departementet bestå av jevnlig oppfølging med foreldrene, tilrettelegge og motivere for samvær og hjelpe foreldrene i kontakt med andre deler av hjelpeapparatet osv (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet 2009).

Det er viktig for barna at foreldrene blir ivaretatt. Barn har en tilknytning til sine foreldre og er ofte opptatt av hvordan de har det. Forskning viser at barn ser på sine foreldre som betydningsfulle voksne selv om foreldrene har sviktet dem i barndommen. Det biologiske båndet er sterkt (Sundfær 2005: 170). Det er viktig ikke bare på kort sikt, men også lang sikt, at foreldrene blir voksne som barna kan identifisere seg med og være stolte av.

Med det som bakteppe blir oppfølgingen ikke bare viktig for foreldrene, men også for barna. Derfor er det viktig å sette søkelys på hva som gjøres og hva som fremmer eller hemmer, at foreldrene blir fulgt opp. Å bli fratatt et barn medfører store omveltninger for foreldrene praktisk, økonomisk og ikke minst følelsesmessig. Det vil føre til store omveltninger i dagliglivet og vil forandre familien. Når man opplever slike kriser, er det viktig at disse får en type oppfølging som er tilpasset den enkelte, og som tar hensyn til at dette er en krise for den det gjelder.

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Etter min praksis siste året på barnevernpedagogstudiet ved HIO høsten 2008, har jeg vært tilknyttet og hatt min arbeidsplass ved Rachel Grepp Heimen - senter for foreldre og barn. Gjennom denne jobben har jeg vært vitne til og vært involvert i flere omsorgsovertakelser. I mange av tilfellene baserer beslutningen om omsorgsovertakelse seg på våre observasjoner og sluttrapporter. Noen av overtakelsene har satt dypere spor enn andre, samtidig som alle rører ved noen grunnleggende ved oss alle; at barn helst skal vokse opp hos sine foreldre. Dette er også er vektlagt i utdanningen.

Foreldrene står igjen hos oss uten sine barn og med stor sorg. Å være vitne til denne sorgen har vært avgjørende for min interesse for oppfølgingen av foreldre som mister omsorgen for sine barn. Andres sorg og fortvilelse kan gjøre en makteløs og unnvikende. Når man også er en avgjørende faktor i den andres sorg kan det være vanskelig og samtidig skulle hjelpe. Det at oppfølgingen har virket lite gjennomtenkt eller ikke eksisterende har bidratt til min interesse for feltet.

1.2 Kunnskapsinteresse

Min kunnskapsinteresse innenfor dette emne omhandler saksbehandlerne i barneverntjenestene og hvordan de følger opp foreldrene etter en omsorgsovertakelse. Det er saksbehandlerne og deres arbeidshverdag som vil være hovedfokus for denne oppgaven. Da

jeg begynte på denne oppgaven oppdaget jeg fort at det manglet litteratur og forskning på dette området.

I dag er det lovpålagt at foreldrene får oppfølging etter en omsorgsovertakelse. Bakgrunnen for at oppfølgingen er lovpålagt kan være flere. Det handler om at dette er til barnets beste og at det er godt barnevern å hjelpe foreldrene. Det kan ha bakgrunn i at dette er noe foreldrene trenger og har behov for i en vanskelig situasjon. Noen kan ha behov for mye oppfølging over mange år, mens andre kanskje vil trenge det i perioder.

Bakgrunnen for at barna blir plassert skyldes i mange tilfeller forhold hos foreldrene. Også hos profesjonelle hjelpearbeidere er det naturlig og vanskelig å være vitne til at barn ikke har det bra. Både konflikt og avmakt overfor foreldrene kan antagelig føre til at det blir vanskelig å følge dem opp i ettertid.

Oppfølgingen av biologiske foreldre er som andre lovpålagte oppgaver avhengig av ulike menneskelige ressurser og tid for å kunne bli gjennomført. Lovteksten gir få føringer for hva en slik oppfølging skal bestå av eller hvordan den skal gjennomføres. Barneverntjenestene gir stadig uttrykk for at ressursene er for få og behovet stort. Antall meldinger til barnevernet har doblet de siste ti årene, men antall ansatte ikke har økt tilsvarende (Torp og Westerveld 2010). I en slik hverdag kan det være vanskelig å ta seg tid til foreldrene der barna er blitt plassert andre steder. Denne masteroppgaven vil undersøke hva som fremmer og hemmer denne oppfølgingen. Er årsaken til at oppfølgingen fungerer på det personlige eller det strukturelle plan, og hva er avgjørende for at foreldrene får den oppfølgingen de har krav på?

Min påstand er at oppfølgingen er ulik fra kontor til kontor og fra saksbehandler til saksbehandler. Selv om oppgaven ikke kan si noe generelt om forskjellene ved ulike kontorer kan den gi et innblikk i hvilke forhold som ligger til grunn for den oppfølgingen foreldrene får.

Med bakgrunn i dette vil jeg undersøke følgende problemstilling; hvilke forhold fremmer og hemmer oppfølgingen av foreldrene i barneverntjenesten? Hva ligger til grunn for barneverntjenestens oppfølging?

Med disse problemstillingene som bakteppe vil er det noen forhold som vil bli belyst. Finnes det retningslinjer ved kontoret, er det eget initiativ eller en generell forventning om hvor mye de skal følge opp som er avgjørende for oppfølgingen? Er noe som legger begrensninger på oppfølgingen som tid, manglende rutiner eller andre forhold?

Hvilke forhold ligger til grunn for hvordan foreldrene blir fulgt opp? Man kan også tenke seg at det ligger på det relasjonelle, at det er relasjonen mellom saksbehandler og foreldre som er avgjørende i ettertid. Er omstendighetene rundt plasseringen som er avgjørende?

Det har vært viktig for meg å se på helheten rundt oppfølgingen og prøve å forstå dette feltet ut ifra saksbehandlerens posisjon. Det er alltid mange forhold som påvirker arbeidet i en barneverntjeneste, og det vil variere fra person til person hvordan de utfører sin jobb. Jeg vil legge vekt på at det er individuelle forskjeller mellom saksbehandlerne. Det blir også viktig å se hva som er likhetstrekk ved arbeidet som utføres og hvordan det gjøres ved ulike barneverntjenester i dag. Saksbehandlerens jobb vil bli sett i sammenheng med Michael Lipskys teori rundt bakkebyråkrater og deres arbeidssituasjon i det offentlige hjelpeapparatet.

1.3 Relevans for sosialt arbeid

Oppgavens relevans for sosialt arbeid kan i første omgang være en oppsummering av hvordan foreldre følges opp etter en omsorgsovertakelse og kunne peke på hva som kan gjøres for å bedre oppfølgingen. Den kan vise at det er store ulikheter mellom de ulike barneverntjenestene, eller relativt små.

Jeg håper at denne oppgaven kan vise at om oppfølgingen ikke er god nok, så skyldes dette ulike forhold som for eksempel størrelsen på barneverntjenesten, tilgjengelige ressurser, egenskaper ved saksbehandler eller trekk ved foreldrene. Det er også viktig for meg å kunne si noe om hva det vil si å være en saksbehandler under de forholdene som i dag er i barneverntjenestene i Norge. De forhold som hemmer og fremmer oppfølgingen av foreldrene kan kanskje også gjøres allmenne i forhold til andre forbindelser innenfor barneverntjenestens virke. Det er kanskje noen trekk ved arbeidet som vanskeliggjør oppfølgingen som også er relevant innenfor andre områder av sosialt arbeid som for eksempel trekk ved arbeidssituasjonen eller mangler på rutiner for arbeidsoppgavene.

1.4 Videre oppsett i oppgaven

Kapitel 2 vil ta for seg foreldrenes og barns rettigheter i lys av lovverket, med hovedutgangspunkt i lov om barneverntjenester av 1992 nr. 15 (barnevernloven) og ulik litteratur på dette området. Kapitlet har som formål å gi et innblikk i det lovverket som legger premissene for arbeidet i barneverntjenestene, å være bakgrunnsstoff for resten av oppgaven.

Kapitel 3 er en gjennomgang av eksisterende forskning på området, da med spesiell vekt på barneverntjenesten og oppfølging av foreldre. Som gjennomgangen vil vise, fokuserer tidligere forskning og litteratur mye på foreldrenes opplevelse av oppfølgingen og deres kontakt med barneverntjenesten.

Kapitel 4 er en gjennomgang av metode og data som er brukt i oppgaven. Videre tar jeg for meg etiske hensyn og overveielser som er gjort i forbindelse med arbeidet med informantene og innsamling av data.

Kapitel 5 vil se saksbehandleren som en bakkebyråkrat i hovedsak i lys av Micheal Lipskys teori street-level bureaucracy. Der det er relevant, vil også andre deler av oppgaven bli brukt og settes i sammenheng med funnene fra intervjuene.

Kapitel 6 vil være en oppsummering av funnene i analysen. Videre vil jeg se på hva som kan gjøres for å styrke oppfølgingen av foreldrene. Deretter vil jeg ta for meg eventuell videre forskning på dette feltet.

Kapitel 2

2 Barn og foreldres rettigheter i lys av lovverket

Barn og foreldre har ulike rettigheter gjennom lovverket. Noen av disse rettighetene definerer familien som en enhet som skal bevares. Samtidig har barn egne rettigheter som skal beskytte dem mot ulike typer overgrep og omsorgssvikt. Dette kapitlet vil ta for seg disse ulike rettighetene. Lovverket legger føringer, ikke bare for foreldrene, men også for barneverntjenestene. Med bakgrunn i at oppgaven i stor grad dreier rundt en lovpålagt oppgave, er det naturlig å gi et innblikk i det lovverket som regulerer de rettslige forholdene.

2.1 Barnevernloven

Barnevernloven regulerer ikke bare tiltak og hjelp til barn og foreldre, men legitimerer også barneverntjenestene som et ”offentlig kontrollsystem med stor makt og myndighet” (Lindboe 2008, Sandberg 2006). Barneverntjenestene utøver en kontroll på vegne av staten og er gitt denne myndigheten gjennom Lov om barnevern av 1992. Gjennom denne myndigheten utøver de også en sosial kontroll i samfunnet (Slettebø 2008).

Barnevernloven er bygget på fire prinsipper. Disse er; *prinsippet om barnets beste, det biologiske prinsipp, mildeste inngreps prinsipp og legalitetsprinsippet*. De to første prinsippene vil bli omtalt her. Det biologiske prinsipp og prinsippet om barnets beste regnes som delvis motstridende. Bakgrunnen for at de kan regnes som motstridende handler om barna skal behandles som selvstendige juridiske subjekter eller som et juridisk subjekt i sammenheng med den biologiske familien. Barnets rettigheter kan også sees i lys av det relasjonelle, som tilsier at det trenger stabile voksne og et sosialt nettverk over tid, uavhengig av den biologiske tilknytningen. Det biologiske prinsippet er dypt forankret i norsk lov (barneloven (bl). § 30, barnevernloven (bvl.) § 4-1), europeisk lov (Europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) artikkel 8) og internasjonal lov (FNs barnekonvensjon artikkel 9) (Backe-Hansen 2004).

Barnas rettigheter er blitt styrket over tid, på bekostning av foreldrenes. Barnas rettigheter gjelder beskyttelse og medbestemmelsesrett, en rett som blir sterkere jo eldre barnet blir. Bakgrunnen for at barn har fått egne juridiske rettigheter ligger i samfunnsendring, fra en kollektiv tankegang der familien ble regnet som en enhet, til at familiemedlemmene i større

grad blir regnet som enkeltindivider. Dette må likevel sees i sammenheng med at man fremdeles ser barnet som en naturlig del av sin biologiske familie og at barnet har større tilhørighet til dem, enn til andre. Likevel kan man si at de krav som i dag stilles til foreldrene i større grad tar for seg foreldrenes plikter overfor barnet, enn foreldrenes rettigheter (Slettebø 2008).

Sosiallovutvalget legger til grunn at man ikke kan ta hensyn til foreldrenes egeninteresse på bekostning av barnet. Det er kun være hensyn som omhandler barnet som skal legges til grunn. Hensynet til foreldrene kan likevel tillegges vekt der ”man ikke lenger finner veiledning ved å spørre om hva som er barnets beste” (Lindboe 2008). Samtidig er ikke foreldrene helt uten vern da det biologiske prinsipp legger vekt på barnets biologiske bånd til foreldrene og betydningen av dette. Den norske lovgivningen legger til grunn at det biologiske prinsipp er en rettslig bindende norm (Lindboe 2008).

Når barneverntjenesten beslutter å ta omsorgen for et barn er det mange kriterier som ligger til grunn for en slik beslutning. Loven omhandler hvilke kriterier som må møtes for at omsorgsovertakelse skal kunne gjennomføres. Det er et sentralt kriterium at barnets situasjon skal bli bedre (Ot. prp. nr. 44 (1991-92)). En beslutning om plassering av barnet kan gjøres frivillig av foreldrene og i den forstand defineres som et hjelpetiltak. Dersom plassering brukes som hjelpetiltak, kan foreldrene til enhver tid trekke tilbake samtykket til plasseringen. Likevel ligger det visse begrensninger på denne plasseringen da barneverntjenesten kan beslutte å holde barnet tilbake, jf. barnevernloven § 4-8. Omsorgsovertakelser besluttet av barneverntjenesten hjemles i barnevernloven § 4-12. Forutsetningen for å treffe en beslutning etter denne paragrafen er at det ikke kan skapes tilfredsstillende forhold for barnet gjennom hjelpetiltak. Omsorgsovertakelse bør ikke brukes som hjelpetiltak der man ser det som sannsynlig at plasseringen vil være av varig karakter (Bunkholdt og Sandbæk 2008). Barn og ungdom kan også plasseres etter barnevernloven §§ 4-24 og 4-26. I disse sakene er det barnets atferd som ligger til grunn for en plassering. Er barnet over 15 år kan det selv samtykke til en slik plassering hvis ungdommen selv ønsker det.

Barnevernloven § 4-12 setter opp kriterier for en nåtidsvurdering og en fremtidsvurdering av situasjonen. Forholdene som er listet opp i bokstav a-c omhandler barnets omsorgssituasjon her og nå. Samtidig er det viktig å ha med seg et fremtidsperspektiv som dekkes av bokstav d. Det er en forutsetning i barnvernloven at barnets fremtid skal vurderes. Vurderingen av

barnets fremtidige utvikling gjelder, ifølge Lindboe (2008), i utgangspunktet der foreldrene er psykisk utviklingshemmet, har psykiske problemer eller alvorlige rusproblemer.

Det er, ifølge Sandberg (2006), usikkert om man kan ta omsorgen for barn fordi barnet ikke får en tilstrekkelig intellektuell stimulering. Plassering skal være siste utvei. Samtidig skal plasseringen vurderes som bedre enn den omsorgssituasjonen barnet lever under. Barnets situasjon skal kunne forbedres ved en flytting. Dette innebærer at man også tar hensyn til mulige negative konsekvenser ved å plassere barnet.

Barnevernloven § 4-16 pålegger barneverntjenestene å følge opp foreldrene etter omsorgsovertakelsen. Dette er blant annet for at for at barneverntjenesten hele tiden skal kunne vurdere om vilkårene for omsorgsovertakelsen fortsatt er tilstede (Lindboe 2008). En plassering utenfor hjemmet bør ha tilbakeføring til foreldrene som mål, og foreldrene skal hjelpes til å igjen kunne ha omsorgen for barnet.

Oppfølging av foreldrene blir også pålagt barneverntjenestene av Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonen. EMK ble implementert i norsk lov i 1999. FN's konvensjon om barns rettigheter av 20. november 1989 (BK) ble implementert i 2003. Begge disse konvensjonene er gjeldende for norsk rett, og skal ved motstridende tilfeller gå foran norsk rett med unntak av Grunnloven (Oppedal 2007).

Foreldrene har etter forvaltningsloven § 16 rett til å uttale seg om saken, blir varslet før vedtak treffes og å uttale seg etter at vedtaket er fattet. Videre har mindreårige etter forvaltningsloven § 17 "fått mulighet til å gi uttrykk for sitt syn". Dette kan man også lese ut av barnevernloven. §§ 4-1 og 6-4 1.ledd, selv om det ikke kommer tydelig frem av lovens ordlyd (Oppedal 2007).

Barneverntjenesten skal vedta to typer omsorgsplaner, en foreløpig og en langsiktig. Dette er nedfelt i barnevernloven § 4-15 3.ledd. Den foreløpige omsorgsplanen skal foreligge ved saksfremlegget til Fylkesnemnda. Den langsiktige omsorgsplanen skal omfatte barneverntjenestens plan for barnets fremtid. Denne planen skal omfatte eventuelle tiltak som følge av om barnet har spesielle behov, og den skal si noe om de faglige føringene i saken. Omsorgsplanen skal si hvor barnet skal vokse opp og hvilken kontakt det skal ha med sin familie. Planen skal også inneholde om barneverntjenesten har tenkt om plasseringen skal gjelde til barnet fyller 18 eller om det er momenter som kan inntreffe som gjør tilbakeføring mulig. Veilederen fra Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet (2006) om

tiltaksplaner og omsorgsplaner peker også på andre forhold som kan være avgjørende for kontakten mellom barn og foreldre som barnets alder, foreldrenes akseptering av situasjonen, tilknytningsforholdet mellom barn og foreldre og erfaringen som er gjort i tiden etter omsorgsovertakelsen. Det kan være vanskelig på forhånd å si noe om hvilken kontakt barn og foreldre skal ha, da dette er en situasjon som kan forandre seg over tid (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 2006).

Foreldrene beholder stort sett foreldreansvaret etter en omsorgsovertakelse. Dette gjelder retten til å bestemme over medisinske inngrep, religiøse spørsmål, samtykke til adopsjon, valg av skole/utdanning. Samtidig har barnet selvbestemmelsesrett etter barneloven § 31, 32 og 33. Bakgrunnen for dette er blant annet begrunnet i at enhver flytting av barnet ikke skal innebære at man også mistet foreldreansvaret. Omsorgsansvaret er regulert av barnevernloven § 4-18. Den daglige omsorgen for barnet legges på barneverntjenesten, som igjen delegerer denne til fosterforeldre eller en institusjon. Foreldrene beholder foreldreansvaret etter omsorgsovertakelsen (Lindboe 2008).

Foreldre har et ”absolutt veto” mot adopsjon (Lindboe 2008). Adopsjonsloven § 7 sier at den/de som har foreldreansvaret må samtykke til adopsjon. Foreldrene må først fratras eller fra si seg foreldreansvaret før adopsjon kan bli mulig. De siste årene er det kommet politiske signaler på at adopsjon i større grad skal brukes som tiltak i barnevernet. Ved å legge til rette for en åpen adopsjon gir dette barnet en mulighet til å beholde noe av kontakten med biologiske foreldre. Bakgrunnen for at man åpner for å bruke adopsjon er at man tenker at barn trenger en fast tilknytning et sted (NRK 2009).

2.2 Hva er oppfølging?

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har gitt ut en veileder på hvordan foreldre med barn eller ungdom plassert i fosterhjem eller institusjon skal følges opp. Oppfølgingen av foreldrene handler ikke bare om foreldrene, men også om barnets beste. En side ved oppfølgingen, er å gjøre foreldrene i stand til igjen å ha omsorgen for sine barn, i de tilfellene det er realistisk. Et av formålene med oppfølgingen er at foreldrene skal få hjelp til å bearbeide sin sorg over å ha blitt fratatt barna. De kan også trenge hjelp i forhold til økonomi, utdanning eller arbeid. De kan også trenge hjelp i forbindelse med psykisk helse. Videre skal de også få hjelp og veiledning i forhold til den stigmatiseringen de kan oppleve etter å ha blitt fratatt omsorgen. Foreldrene skal også tilbys denne hjelpen selv om de ikke ønsker kontakt

med barneverntjenesten. I tilfellene bør barneverntjenesten bistå med andre personer som kan hjelpe. Uavhengig av om foreldrene noen gang vil være i stand til å igjen ta seg av barna igjen kan de ha et ”selvstendig behov for hjelp til bedring av levekår og livskvalitet” (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 2009).

Ofte kan foreldrene føle seg utsatt, at de lever med et stigma fordi de har mistet omsorgen for barnet sitt. Plasseringen av barnet bryter med de kulturelle normene som tilsier at et barn skal vokse opp hos sine foreldre. Familier som er i kontakt med barnevernet kjennetegnes ofte av vanskelig levekår på grunn av dårlig økonomi, foreldrenes psykiske helse og/eller rusrelaterte problemer (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 2009).

2.3 Oppsummering

Både foreldre og barn har etter lovverket ulike rettigheter, mens foreldrene også har plikter i forhold til barnet. Det står sterkt i norsk og internasjonal lov at familien skal regnes som en enhet med rettigheter som en enhet. Selv om dette fremdeles gjelder, har barns rettigheter som selvstendige individer blitt styrket. Barneverntjenesten har en viktig funksjon for å påse at barns rettigheter blir overholdt, samtidig som de skal hjelpe familien som enhet. Denne doble rollen er en av barneverntjenestens største utfordringer. Selv om domstolene avgjør i omsorgsovertakelser, har barneverntjenestene som saksbehandlingsorgan stor innvirkning på resultatet ved at det de som beslutter om sakens skal legges frem for Fylkesnemnda.

Oppfølgingen av foreldrene tar utgangspunkt i at de igjen skal gjøres i stand til å ha omsorgen for sine barn hvis dette er mulig. Uavhengig av dette har de selvstendige rettigheter i forhold til å få en oppfølging fra barneverntjenesten etter en omsorgsovertakelse.

Kapitel 3

3 Tidligere forskning på foreldre og barn i barneverntjenesten

De påfølgende avsnittene vil ta for seg dagens forskning på arbeidet som gjøres på feltet. I tillegg til ulike offentlige rapporter og norsk forskning vil også noe internasjonal forskning også bli belyst. Hovedvekten er lagt på forskning og rapporter fra Norge, siden barneverntjenestens arbeid er regulert gjennom norsk lov og er tilrettelagt for norske forhold.

3.1 Norsk forskning

I en rapport fra Riksrevisjonen (2002-2003) kom det frem at 70 prosent av landets barneverntjenester hadde mangelfulle rutiner for kontakten med foreldrene etter omsorgsovertakelsen. Rapporten er basert på offentlige dokumenter, innrapporterte tall og spørreskjemaer fra kommuner og fylkeskommuner.

Mangelfull oppfølging av foreldre, barn og fosterforeldre svekker muligheten for en senere vellykket tilbakeføring. Oppgavene i forbindelse med oppfølging av plasserte barn synes å komme i andre rekke, i forhold til oppgaver med frister. Riksrevisjonen forventer at barneverntjenestens holder kontakten med alle de involverte, for å ta stilling til om barna får den oppfølgingen de trenger og om ”vilkårene i plasseringen fortsatt er tilstede” (Riksrevisjonen 2002/2003 3:10).

Den samme undersøkelsen viste at 76 prosent av barneverntjenestene opplyste at de hadde kontakt med institusjonene månedlig eller oftere. Tilsvarende for fosterhjem var 44 prosent. Dette ble blant annet forklart med at institusjonene ofte har ferdig utviklet opplegg for kontakten med samarbeidspartnerne i saken. Det viste seg også at barneverntjenestene hadde hyppigere kontakt med foreldrene når barna var plassert på institusjon enn når de var i fosterhjem. 90 prosent hadde kontakt med foreldrene 4 ganger eller mer i året, mot 64 prosent når barnet bodde i fosterhjem. Riksrevisjonen konkluderer med at mangelfull oppfølging fra barneverntjenestens side fører til svekkede muligheter for tilbakeføring på et senere tidspunkt (Riksrevisjonen 2002/2003 3:10).

I en analyse av 109 plasserte barn som ble plassert i tidsrommet 1998-99, var 54 prosent av plasseringene frivillige (etter foreldrenes samtykke), mens 46 prosent ble plassert mot foreldrene vilje. 43 prosent av barna ble plassert etter akutthjemlene i barnevernloven, § 4-6 1.

og 2. ledd. Undersøkelsen ble foretatt ved å intervju saksbehandlerne. Det viste seg at også i de frivillige plasseringene ble omsorgsovertakelsene beskrevet som akutte, til sammen 69 av 109 saker. Hva som gjør at barneverntjenesten betrakter situasjonen som akutt, handler særlig om tre faktorer; ”selve situasjonen (den åpenbare situasjonen), påtrykk fra foreldrene og påtrykk fra barneverntjenesten” (Christiansen og Havnen 2003). Selv om det ikke er noen absolutte skiller mellom disse kategoriene, gir de en pekepinn på hvordan akutte situasjoner kan oppstå (Christiansen og Havnen 2003).

Ofte kan foreldrene akseptere plasseringen når det er åpenbart nødvendig i situasjonen. Likevel er det ikke alltid dette er like selvfølgelig for foreldrene. Noen ganger er det foreldrenes egen situasjon som gjør plasseringen nødvendig, som for eksempel ved sykdom eller fengselsopphold. Dette kan gjøre det lettere for foreldrene å akseptere og samtykke til plasseringen. Situasjonen kan oppstå som følge av at barna har problemer som foreldrene ikke lenger kan håndtere. Christiansen og Havnen (2003) beskriver dette som et sammenbrudd for familien, men også noe som kan være et gjennombrudd for videre arbeid. Barneverntjenesten kan også vurdere saken dit hen, at den er blitt så akutt at de må gripe inn. En annen form for akuttsituasjon er der barneverntjenesten vil være føre vår, og hindre en situasjon som kan utsette barnet for ytterligere risiko, som for eksempel forsvinning eller kidnapping (Christiansen og Havnen).

I den omtalte analysen var det i fire av fem saker kun foreldrene og barneverntjenesten som var involvert i beslutningsprosessen rundt plasseringen av barnet. I ca en tredjedel av sakene (akutt og planlagte) var det foreldrene selv som tok initiativ til plasseringen. Sakene hadde i de fleste tilfellene vært kjent for barneverntjenesten gjennom flere år. Et annet viktig tema som kom frem i analysen var samarbeidet og samhandlingen som over tid hadde pågått mellom foreldrene og barneverntjenesten. (Christiansen og Havnen 2003).

I flere av sakene uttrykker saksbehandlerne at nettopp samhandlingen fører til at det tar tid før barna blir plassert. Foreldrene kan bidra til at saken treneres ved å være utilgjengelig og lite samarbeidsvillige. I andre tilfeller kan samhandling føre til at barnet blir raskere plassert, fordi foreldrene ønsker hjelp og et samarbeid med barneverntjenesten rundt barnet (Christiansen og Havnen 2003).

Slettebø (2009) har gjennomført en undersøkelse med foreldre som har mistet omsorgen, om deres erfaringer. Gjennomgående temaer hos foreldrene var at plasseringen kunne vært gjennomført mer skånsomt, at selve plasseringen kunne skjedd på en annen måte og at

barneverntjenesten kunne ha brukt mer tid på plasseringen. Foreldrene ønsket også at deres kunnskap om barnet i større grad hadde blitt etterspurt. Flere av foreldrene følte at det ikke var gjort nok på forhånd eller at de rette tiltakene ikke var prøvd.

Foreldrene etterlyste større grad av sosial støtte fra nærmeste nettverk, men også det profesjonelle nettverket. Det samme gjaldt støtten gjennom ulike typer selvhjelpsgrupper og andre nettverk hvor de traff mennesker i samme situasjon (Slettebø 2009).

En kvalitativ studie av foreldre som har deltatt på foreldrekurs viser at foreldrene drar nytte av dette gjennom økt selvfølelse. De så også sine barn med andre øyne etter å ha gjennomført kurset. Disse kursene har som mål at foreldrene skal kunne være gode foreldre for sine barn enten de bor sammen med dem eller barna er under omsorg av barneverntjenesten. Målet er å styrke foreldrenes egne ressurser og bygge opp under dem som individer. Funnene viste at foreldrene har utbytte av kursene ved at de ser sine barn på en annen måte og de har en økt selvtilit og tro på fremtiden. Det fremheves også at foreldrene synes det er nyttig å møte andre med liknende erfaringer. Kurset hjelper også foreldrene til å forstå at deres reaksjoner på omsorgsovertakelsen er normal og at de ikke er alene om å ha disse reaksjonene. Kurset har hentet mange elementer fra PRIDE kursene som er et opplæringsprogram for fosterforeldre (Angel 2011).

Ellingsen (2007) har i sin empiriske studie intervjuet åtte mødre i etterkant av omsorgsovertakelse, problemstillingen i studien var ”Hvordan opplever mødre oppfølgingen etter en omsorgsovertakelse?” Mødrenes opplevelser av oppfølgingen fra barneverntjenestens side viste seg å være avhengig av mødrenes egen fremstilling av sine problemer. Mødrene opplevde ofte skyld og skam i forbindelse med omsorgsovertakelsen, og de synes det er vanskelig å formidle hvilke behov de har. Skamfølelsen kan også bidra til å forsterke sorgen. Flere av mødrene skjulte situasjonen for omgivelsene.

Studien viste at de mødrene som selv er enig i omsorgsovertakelsen, følte at de fikk bedre oppfølging enn de mødrene som ikke er enige. De mødrene som ikke var enig i omsorgsovertakelsen, hadde også mindre kontakt med barneverntjenesten. Mødrene var også redde for at de gjennom kontakten med barneverntjenesten skulle bli tydelig at de ikke håndterte situasjonen, og at dette skulle stille dem i et enda dårligere lys. De opplevde at det var vanskelig å innrømme overfor barneverntjenesten at de trengte hjelp, og at det var vanskelig å ta imot hjelp fra det organet som hadde besluttet å frata dem omsorgen. En mor uttrykte ønske om at det fantes et team som sto parat til å følge opp i tiden etter omsorgsovertakelsen. Teamet burde være uavhengig av de personene som hadde fulgt opp i tiden før omsorgsovertakelsen, og som hadde ansvaret for oppfølgingen av barnet. Tiden rett etter omsorgsovertakelsen ble naturlig nok sett på

som den tiden da de trengte oppfølging mest. Mødrene var opptatt av oppfølgingen de fikk av barneverntjenesten, selv om de også fikk hjelp av andre instanser. Barneverntjenesten er et viktig og opplagt bindeledd mellom barna og foreldrene (Ellingsen 2007).

Studien viste en forskjell på om barna var plassert i fosterhjem eller på institusjon. I de tilfellene der barna var plassert på institusjon fremsto dette ofte som en mer legitim grunn til at barna var plassert, da dette oftere skyldtes forhold hos barnet selv, som atferdsproblemer eller en diagnose. Dermed ble det lettere for mødrene å akseptere at barna var plassert. Den samme tendensen var tydelig når man så på barnets alder. Det var lettere å akseptere at eldre barn ble plassert enn yngre, fordi barnet gjennom sin alder ble tillagt noe av årsaken til plasseringen (Ellingsen 2007).

I en undersøkelse gjort i 15 saker, der barn har vært plassert i samme fosterhjem over flere år, ble barn, foreldre, fosterforeldre og saksbehandlere intervjuet om hvordan samværet mellom barn og foreldre ble gjennomført. Denne undersøkelsen viste at det vanskeligste samarbeidet var mellom foreldre og saksbehandlere. Saksbehandlerne opplevde det som vanskelig å hele tiden måtte avveie mellom de ønskene foreldrene hadde og hva som var til det beste for barnet (Havik og Moldestad 2003).

Forholdet mellom foreldre og saksbehandlere kan ofte være preget av konflikt. Konflikten handler ikke bare om at barnet er flyttet fra foreldrene, men også at foreldrene ønsker større plass i barnets liv. Deres ønsker om samvær kan oppleves som en uløselig konflikt mellom hva som er foreldrenes ønsker og det som barneverntjenesten vurderer som barnets beste. Fire av sakene som ble undersøkt var preget av det forfatterne kaller uvillig samarbeid. I disse sakene hadde det generelt vært dårligere oppfølging fra barneverntjenesten enn i de sakene som ble kjennetegnet ved villig samarbeid. Det var også disse saksbehandlerne som var minst fornøyde. Forfatterne mener at dette kan ha sammenheng med at saksbehandlerne sammenlignet sakene med hverandre, og derfor hadde en erfaring på hvordan samarbeidet bør fungere. Idealet er at de ulike foreldreparterne (foreldre, fosterforeldre og barneverntjenesten) skal "samarbeide om barnets trivsel og utvikling, til barnets beste" (Havik og Moldestad 2003).

3.2 Internasjonal forskning

En av de vanskeligste oppgavene til en saksbehandler var å arbeide med foreldre som har blitt fratatt omsorgen for sitt barn. Foreldre som er blitt fratatt sine barn strever ikke bare med sorgen, men kanskje også traumer rundt selve omsorgsovertakelsen. Følelser som redsel,

skam, skyldfølelse og sinne var vanlig i forholdet til saksbehandleren. Saksbehandlerne som står ansvarlige for omsorgsovertakelsen skal samtidig bygge støttende relasjoner til foreldrene. Dette er tidkrevende og kan dermed bli nedprioritert av allerede overarbeidede saksbehandlere (Smith og Donovan 2003 i Gerring, Kemp, og Marcenko 2008).

Saksbehandlere etterlyser bedre opplæring i samarbeid og håndtering av foreldrene. Ikke minst gjelder dette arbeidet med å styrke dem som foreldre, og gi dem rom og støtte til utvikling. Et prosjekt kalt the Connections Project arbeidet med å styrke forholdet mellom foreldre og barn i fosterhjem, samt fosterhjemmet og saksbehandlerne. Dette ble gjort gjennom fokus på samvær. Samvær ble sett på som det viktigste fundamentet i barnvernet. (Gerring, Kemp, og Marcenko 2008)

Det viste seg at emosjonell støtte, uten fordømmelse fra saksbehandlerne, hjalp foreldrene gjennom skyldfølelse og skam. Videre var dette viktig for at de skulle føle mestring og få gode opplevelser med barna. Foreldrene var ofte redd for avvisning fra barna, og dette gjorde det vanskeligere for dem å gjennomføre samværet. Det ble understreket for foreldrene at de var barnas foreldre uansett hva som hadde skjedd tidligere og hva som kunne skje i fremtiden. Foreldrene fikk også opplæring i forhold til barnets alder og utvikling. De snakket sammen med barna og foreldrene om gode episoder og opplevelser de hadde hatt sammen. Det ble lagt vekt på at samværene skulle være gode og morsomme for barnet (Gerring, m.fl 2008).

En studie om samvær viste av forutsigbarhet, kvalitet og hyppighet av samvær påvirker barnas trygghetsfølelse. Der samværene var sjeldne og ustabile var barna mer usikre, både på den nåværende situasjonen og på egen fremtid. Dette viste en forskjell fra barna som hadde hyppigere besøk eller de som var blitt forlatt av sine familier. Mønsteret i samværene kan avgjøre hvor vellykket fosterhjems plasseringen er. Forfatterne peker på at selv om det er byråenes (barneverntjenestene) oppgave å sørge for at samværene er stabile og forutsigbare, er dette ofte en oppgave som ikke blir prioritert pga stort arbeidspress. Det blir også pekt på at jevnlig kontakt med foreldrene ikke alltid er til barnets beste (Browne og Moloney 2002).

I en britisk undersøkelse av 22 saksbehandlere, som omhandlet kontakten og deltakelse fra biologiske foreldre når barna var plassert i fosterhjem, ønsket 91 prosent at foreldrene skulle delta og involveres i arbeidet rundt barna. Selv om målet er at man skal samarbeide om barna, kan dette være vanskelig. Saksbehandlerne må på tross av samarbeidet med foreldrene også gjøre vurderinger av foreldrene som omsorgspersoner. Samarbeidet blir med andre ord ikke

likeverdig og kan gi foreldrene noen overraskelser underveis. Foreldrene har også liten mulighet til å påvirke ”spillereglene” (Bell 1999).

Saksbehandlerne unnlot ofte å informere foreldrene om klagemuligheter. Saksbehandlerne var på mange måter i en rollekonflikt i arbeidet med familiene. De skulle undersøke saken, være støttespillere (advokater) for familiene og samtidig ha en etisk rolle som barnets talerør. Barnevern handler i hovedsak om å være en støtte for familier med ulike problemer, samtidig som man skal kontrollere og intervensere der hvor det er nødvendig. Dette kan gjøre saksbehandlerens rolle vanskelig (Bell 1999).

En svensk undersøkelse, der man brukte fokusgruppeintervju med foreldre som hadde mistet omsorgen for sine barn, viste at saksbehandleres respekt og lydhørhet for foreldrene førte til en bedre situasjon mellom foreldre og barna. De foreldrene som følte at de hadde fått delta og ble behandlet som viktige personer i prosessen, følte seg også godt ivaretatt. Mange foreldre har opplevd at saksbehandlere skiftes ut med jevne mellomrom. Dette betyr i praksis at de må gjenta sin historie i møte med hver nye saksbehandler. De foreldrene som har beholdt en saksbehandler over tid trakk frem det positive ved relasjonen. Denne undersøkelsen viste også at foreldrene en tid etter omsorgsovertakelsen savnet kontakten med barneverntjenesten da de trengte hjelp og støtte (Höjer 2011).

Flere av foreldrene i undersøkelsen ga uttrykk for at de, i tiden etter omsorgsovertakelsen, følte sinne og frustrasjon. Foreldrene følte at deres følelsesutbrudd i stor grad ble brukt som forklaring på hvorfor de ikke kunne ha omsorgen for barna. De følte at de ble sett på som mindre viktige i prosessen rundt omsorgsovertakelsen. Deres rolle som foreldre ble ikke sett. Det var vanskelig for foreldrene at de ikke ble sett eller hørt, og at deres følelser rundt å miste omsorgen for barna ikke ble anerkjent. De foreldrene som hadde flest negative erfaringer formidlet at saksbehandlerne i hovedsak var opptatt av barna og barnas situasjon, og hadde liten oppmerksomhet på foreldrenes situasjon og utfordringer (Höjer 2011).

3.3 Oppsummering

Forskning har fokus på foreldrene og deres liv etter en omsorgsovertakelse. Det finnes også mye forskning på samvær og betydningen av kontakten mellom foreldre og barn etter en omsorgsovertakelse. Hvordan saksbehandlerne kan havne i rollekonflikter er belyst, og også hvordan de kan hjelpe foreldrene med å bygge relasjoner til sine barn igjen. Derimot er det lite å finne på den relasjonen som er mellom foreldre og saksbehandlere.

Det som ser ut til å mangle, er kunnskapen om hva foreldrene trenger etter en omsorgsovertakelse og hvordan saksbehandlerne kan bistå med dette. Barneverntjenestene har en plikt til å følge opp foreldrene utover samvær, men dette er foreløpig lite belyst. Det blir derfor viktig å se på hva saksbehandlere kan gjøre for foreldrene og på hvilken måte de skal følge opp.

Det er også lite forskning som viser hvordan denne oppgaven med oppfølgingen fortoner seg for saksbehandlerne og hvordan de utfører den. Det er viktig at dette området blir belyst også fra saksbehandlerne side. Deres arbeid med foreldrene og hvordan de opplever denne jobben er en viktig for å forstå hva som fremmer og hemmer oppfølgingen av foreldrene. Dette vil ikke bare være til nytte ikke bare for saksbehandlerne og deres arbeidssituasjon, men også for foreldrene.

Kapitel 4

4 Metode og data

I arbeidet med tema til denne masteroppgaven ble det viktig for meg å forstå hvordan saksbehandlere følger opp de biologiske foreldrene. For å få denne den forståelsen måtte jeg snakke med saksbehandlerne om deres arbeid. Det er gjort lite forskning på dette området med utgangspunkt i barneverntjenesten og saksbehandlerens jobbsituasjon. Tekstanalyse ville blitt vanskelig på grunn av manglende tekst og det var viktig for meg å få frem den enkeltes perspektiv innenfor tema. Dette så jeg som best forenelig med å gjennomføre intervjuer.

Kvalitativ metode er en egnet forskningsmetode når vi skal forske på «fenomener som vi ikke kjenner særlig godt, og som det er forsket lite på (...)» (Johannessen, Tuft og Christoffersen 2010). Kvalitativ metode kjennetegnes ofte også av mer nærhet til den som intervjuer, noe som igjen setter krav til de etiske refleksjonene rundt forskningsprosessen. Metoden åpner for fleksibilitet og gir forskeren rom for å tilpasse intervjuet underveis i intervjuet (Johannessen m.fl. 2010).

Kvalitativ metode vil i større grad gi forskeren en nærhet til det som skal undersøkes, spesielt i de tilfellene der man gjennomfører intervjuer. Kvalitativ metode gir rom for fleksibilitet, nærhet til det som studeres, tilgang på tekstdata og mer uformelle analyseteknikker (Ringdal 2009).

Et intervju som ikke gir rom for å utforske ulike temaer som kommer opp, stille oppfølgingsspørsmål eller på andre måter ta tak i det som blir sagt er ikke et kvalitativt intervju. Forskeren blir sett på som en viktig brikke i undersøkelsen gjennom den relasjonen som bygges underveis til informantene. Intervjueren er et verktøy for å få frem den enkelte informantens unike fortelling (Widerberg 2001).

Det kvalitative intervjuet, også kalt samtaleintervjuet, blir gjort for å samle inn informasjon. Målet med intervjuet er ikke å kunne direkte sammenligne intervjuene slik som en i det mer strukturerte intervjuet. Det er den enkelte informantens opplevelser og historier som er målet med intervjuet (Ringdal 2009).

I møte med informantene var det tydelig, at selv om mange aspekter ved deres historier var like, var det også noen forskjeller på hvordan de oppfattet jobben sin og møte med de biologiske foreldrene. Jeg var ute etter å forstå deres arbeidssituasjon i lys av de

forutsetningene som ligger til grunn for å kunne følge opp foreldrene. Det var saksbehandlerne opphevelser og tanker jeg var interessert i.

4.1 Fenomenologien

Det var avgjørende for meg å få frem informantenes opplevelse og betraktninger rundt arbeidet sitt med foreldrene i mine intervjuer, og da spesielt med den hensikt å kunne si noe videre om hva som fremmer og hemmer oppfølgingen. Mitt mål var å få frem deres historie. Fenomenologien kan kort beskrives som ”det som viser seg”. Det er hvordan vi oppfatter hendelser eller ytringer med sansene og hvilken forforståelse vi bringer med oss for å forstå fenomener. Hovedmålet er at vi skal øke vår forståelse og øke vår innsikt i andre menneskers livsverden (Johannessen m.fl 2010).

Arbeidet i barneverntjenesten er preget av at man opplever lignende situasjoner som de man tidligere har erfart. Likevel er hver situasjon unik og spesiell. Edmund Husserl (1859-1938) var tysk filosof og regnes som opphavsmannen til fenomenologien. Han mente at vi har med oss tidligere erfaringer når vi opplever nye fenomener. Husserl mente likevel at vi kan oppleve det han kaller en ”oppfatning fra ingenting”, men han mente at det var idealisering av vitenskapen som ikke fungerte for mer hverdagslige fenomener (Moran 2004). I denne oppgaven er jeg ikke ute etter saksbehandlerne ”oppfatning fra ingenting”, men deres erfaringer gjennom møte med mange ulike saker og ulike mennesker. Det var summen av deres erfaringer jeg har ønsket å få frem gjennom intervjuene.

Fenomenologien ser på den sosiale verden som noe konstruert. Det sentrale er at den sosiale verden ikke er noe som eksisterer uavhengig av den sosiale konteksten (Halvorsen 2008).

Fenomenologien kan beskrives som læren om det som viser seg eller som blir oppfattet umiddelbart av sansene. Meningen ved et fenomen, sett gjennom andre menneskers øyne og sammenhengen den forekommer innenfor, er sentralt innenfor fenomenologien.

Sammenhengen er spesielt viktig. ”Målet er å få økt forståelse av og innsikt i andres livsverden” (Johannessen m.fl. 2010). Mitt mål med å intervju saksbehandlere i barneverntjenesten var å få økt innsikt i deres arbeid. Hvordan de opplever arbeidet med de biologiske foreldrene er nødvendig for å kunne si noe om hvordan dette arbeidet gjøres, men også hvordan dette arbeidet kan utvikles til det beste for alle de berørte parter. Det er av betydning å ikke bare betrakte det som blir sagt slik det blir sagt, men også i de strukturene og konteksten som fenomenene blir formidlet i. Rammene rundt den jobben saksbehandlerne

gjør er kanskje like avgjørende som selve jobben som blir gjort, og legger samtidig klare føringer for deres arbeid. Derfor er det viktig å ha med seg dette perspektivet inn i analysen av materialet.

Det grunnleggende er en forståelsesstruktur der ”forståelsen ligger innbakt i alt vi gjør, er utgangspunktet for vår forståelse og fortolkning” (Thomassen 2006). Forståelsen blir vår grunnleggende måte i verden, fortolkning er en måte å avdekke ”det allerede forståtte”. Mennesket må forstås som en del av den verden den selv har skapt, en praktisk verden. Selv om saksbehandlerne er en del av en verden de ikke har skapt (lover, regler osv) er de også en del av en verden de har skapt (relasjon, samarbeid osv). Den enkelte er med i en verden den har skapt selv, men som også er skapt sammen med andre (Thomassen 2006). Jeg har ønsket å få frem hva som er den enkelte saksbehandlers forståelse av sitt arbeid og hva de selv tilrettelegger. Hva som er et resultat av regler, rutiner og arbeidsmåter ved det enkelte kontor? Ser de seg selv som en del av en fastlagt arbeidsprosess eller har de egne selvstendige meninger rundt dette arbeidet? Dette er viktige fenomener fordi det kan fortelle noe om deres holdning og tilnærming til eget arbeid. Det er også sentralt med tanke på deres forståelse av arbeidet og i hvor stor grad de betrakter arbeidet som noe selvstendig eller som en del av et større arbeid.

Saksbehandlerne erfarer avgjørende for å forstå den jobben de gjør og hvorfor de utfører den på en bestemt måte. Husserl mente at våre egne erfaringer var meningsfulle og at vi måtte konsentrere oss om dem. Interessen er for opplevelsene i seg selv. Den verden vi lever i er avhengig av at vi har meninger og opplevelser om den. Meninger finnes ikke uavhengig av de menneskene som lever i verden (Svenaeus 2003).

Saksbehandlerne har underveis i intervjuene vist at de har sterke meninger om arbeidet de gjør, og at de synes denne oppgaven er betydningsfull. De gir uttrykk for at de også kan føle seg utilstrekkelige i forhold til oppgavene de skal gjennomføre.

Gjennom å bruke intervju som metode har jeg vært opptatt av å få frem det som er vanlig ved informantenes arbeid. Hva de selv legger vekt på innenfor eget arbeidsfelt. Husserl mente at man var blitt mer opptatt av det rendyrkede innenfor vitenskapen, spesielt gjennom eksperimenter. Gjennom dette kan man gå glipp av den dagligdagse erfaringen (livsverden) og vitenskapen har gjort seg ”uavhengig av dens sansemessige og kulturelle meningsmønstre” (Svenaeus 2003). Det man oppdager gjennom vitenskapen må kunne tilbakeføres til virkeligheten. Husserl mente at man ikke mistet sin objektivitet selv om man var opptatt av

livsverden.

Gjennom intervjuene har jeg prøvd å få en større forståelse for hvordan saksbehandlerne utfører arbeidsoppgavene de er satt til og hvilke tanker, holdninger og refleksjon de gjør seg rundt disse.

Mitt mål med oppgaven har ikke vært å fullt ut forstå saksbehandlerne arbeid eller deres dilemmaer, men å danne meg en forståelse for noen av de utfordringene de står ovenfor i sitt arbeid. Gjennom dette kan jeg gjøre meg noen tanker om hva som fremmer og hemmer deres arbeid. Saksbehandlerne meninger om eget arbeid er avgjørende for min forståelse av den, men også for hvordan praksis eventuelt kan endres eller forbedres.

4.2 Intervju som metode

Målet med et kvalitativt intervju er å hente frem informantens «livsverden for å kunne fortolke betydningen (Kvale og Brinkmann 2009). Intervjuet kan betegnes som en samtale som kjennetegnes ved at den har struktur og hensikt. Den er likevel annerledes enn en vanlig samtale, da hensikten er å få frem kunnskapen hos den som intervjues. Det kvalitative intervjuet har som hensikt å hente frem informantens verden gjennom ord. Det er relevant å hente frem konkrete hendelser og opplevelser hos informanten. Konkrete spørsmål ligger til grunn for intervjuet, men den som intervjuer må være åpne for informasjonen som kommer frem, og prøve ikke å ha med seg forutinntatte meninger og holdninger inn i intervjuet (Kvale og Brinkmann 2009).

I et intervju av denne typen vil det alltid oppstå en «mellommenneskelig situasjon» (Kvale og Brinkmann 2009). Det vil i slike situasjoner alltid være en viss gjensidig påvirkning som oppstår i samspillet eller interaksjonen mellom informanten og intervjueren. I dette samspillet kan det oppstå en fortrolighet og gi informanten en opplevelse av å ha tilført forskeren noe verdifullt og nyttig. Etske krenkelser og overtramp kan oppstå lettere i en slik intervjusituasjon, noe som krever at forskeren til enhver tid er bevisst sin rolle (Kvale og Brinkmann 2009).

Intervjuene er gjennomført med en intervjuguide (se vedlegg) som har vært lik for alle informantene. Selv om spørsmålene har vært fastlagt på forhånd, har spørsmålene i stor grad vært åpne og gitt informanten mulighet til å komme med egne erfaringer og historier, spesielt i begynnelsen av intervjuet. Denne metoden er relevant når det skal forskes på temaer der det er vanskelig å observere fenomenet selv (Halvorsen 2008).

I intervjuguiden hadde jeg lagt opp til åpne spørsmål inndelt i ulike kategorier. Med åpne spørsmål er det opp til informanten hvordan hun vil svare og hvor mye hun vil svare. Informantene har også kunne ta opp tema som ikke ble dekket av intervjuguiden. Der det har vært nødvendig, har jeg fulgt opp med ytterligere samtale og oppfølgingsspørsmål som ikke står i intervjuguiden. Det er informantene som kjenner sitt arbeid og det har vært min oppgave å finne ut så mye som mulig om dette gjennom deres historier. Spørsmålene i intervjuguiden var avgjørende for fremdriften i samtalen og styrende underveis.

Jeg er blitt overrasket underveis i intervjuene over hvor stort engasjement og stolthet saksbehandlerne har vist i jobben sin. På en måte møtte jeg mine fordommer under intervjuene. Dette skyldtes nok at jeg trodde at hver enkelt saksbehandler ikke hadde et så stort fokus på foreldrene som det viste seg at de hadde.

4.3 Rekruttering av informanter og gjennomføring av intervjuene

Informantene til denne masteroppgaven ble rekruttert gjennom e-postforespørsel til åtte barnevernkontorer i Oslo og Akershus. Det var et utvalg av de barneverntjenestene som var tilgjengelig i disse områdene. Jeg gjorde et bevisst valg på at tjenestene skulle være både små og store. Dette valget ble basert på størrelsen på kommunen eller bydelen. Jeg tok likevel et forbehold angående hvilke barneverntjenester jeg kontaktet. Gjennom min jobb har jeg hatt kontakt med ulike barneverntjenester i Oslo. De barneverntjenestene der jeg selv har hatt saker, har ikke blitt kontaktet i denne sammenhengen. Dette for å unngå at jeg havner i en situasjon der det blir snakk om familier som jeg har forhåndskjennskap til. Dessuten risikerte jeg da å møte saksbehandlere som kjente meg fra tidligere. Det kunne ha gjort at både informanten og jeg ble mer restriktive i intervjusituasjonen.

De som har latt seg intervju, har selv tatt kontakt med meg gjennom e-post eller telefon. Ved hvert av kontorene som tok kontakt var det to saksbehandlere som var interessert i å la seg intervju. Alle de seks saksbehandlerne som ønsket deltagelse har blitt intervjuet, dermed har det ikke vært en utvelgelsesprosess. Jeg har ikke opplevd noen vanskeligheter med å rekruttere informanter, men alle de seks saksbehandlerne som meldte interesse for å delta ble intervjuet. Dermed har det ikke vært en reell utvelgelsesprosess. Utvelgelsesprosessen kan derfor betraktes som mangelfull, fordi det ikke er jeg som har gjort den endelige utvelgelsen. Selv om jeg har kontaktet de ulike kontorene er det kontorene selv som har valgt om de skulle delta og hvem jeg fikk snakke med. Samtidig er det kanskje de kontorene som har mest fokus på et systematisert arbeid med de biologiske foreldrene som tok kontakt. Det er kanskje

naturlig at de som har et fokus på dette også er mer interessert i temaet, og dermed også på å formidle eget arbeid. Dette kan føre til at innsikten blir større angående hvilke tiltak som faktisk fremmer arbeidet med de biologiske foreldrene. På en annen måte kan dette føre til at det riktige bildet av situasjonen ikke kommer frem gjennom dette utvalget, fordi de som ikke har ønsket deltakelse muligens har enda mindre fokus på dette.

Tilgangen til informantene fikk jeg gjennom barnevernsjefene eller andre i ledelsen ved det enkelte kontor. Henvendelsen var i første omgang rettet til ledelsen i barneverntjenesten, og de var de som avgjorde om jeg fikk intervju saksbehandlere ved deres kontor. Dermed satt de med makt i forhold til om deres saksbehandlere skulle la seg intervju. Jeg undersøkte ikke denne prosessen og spurte ikke saksbehandlere om dette. Flere barneverntjenester fikk jeg ingen tilbakemelding fra. Det kan skyldes mangel på interesse, tid eller at de ikke ønsket søkelys på denne delen av jobben.

Informantene fikk selv bestemme når de ville la seg intervju. Alle intervjuene har funnet sted hos de aktuelle barneverntjenestene og på de ulike saksbehandlernes kontorer. Intervjuene er derfor gjennomført under like forhold for alle informantene. Det var en kjent arena for dem, men ikke for meg. Dette gjorde samtidig at de snakket om sin jobb i vante omgivelser der det nok også falt dem mer naturlig å snakke jobben sin.

Informantene fikk alle et informasjonsbrev og signerte deretter et samtykkeskjema (se vedlegg). Informantene ble opplyst om at de når som helst kunne trekke seg fra prosjektet. De ble også informert om hva materialet skulle brukes til. Saksbehandlere i en barneverntjeneste er en ressurssterk gruppe som gjennom egen utdanning vet hva de har samtykket til. Alle intervjuene er tatt opp på lydbånd og deretter transkribert.

Masterprosjektet er drøftet med Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). De opplyste at jeg ikke trengte å søke godkjenning av prosjektet, forutsatt at jeg ikke noterte personlige opplysninger om informantene og at lydopptakene ikke ble lagret på annet enn lydopptakeren.

4.4 Pålitelighet, troverdighet, overførbarhet og bekreftbarhet

Funnene i denne masteroppgaven skal kunne være gjenstand for ulike kvalitetskrav for å kunne være gyldig og kvalitetsmessig god. Disse kravene skal fortelle om forskningsprosessen og gjennomføringen av prosjektet opp mot ulike kvalitetskrav.

4.4.1 Pålitelighet

Pålitelighet, eller reliabilitet forteller om påliteligheten i funnene. De samme resultatene som jeg har kommet frem til i denne oppgaven, skal en annen forsker også kunne komme frem til. I kvalitativ forskning kan dette være vanskelig å måle. Intervjusituasjonen vil ikke kunne gjenskapes av en annen. Transkripsjonen er også i stor grad avhengig av hvem som transkriberer, fordi ulike forskere ikke er like nøyaktige, eller fordi man velger å sette komma og punktum i informantens setninger. Det er heller ikke alltid lett å vite akkurat hvor informanten startet og avsluttet en setning. Den som intervjuer vil ta med egne erfaringer inn i intervjusituasjonen og analysen, og dermed også påvirke resultatene. Gjennom en detaljert beskrivelse av forskningsprosessen og generell åpenhet om fremgangsmåten vil likevel påliteligheten kunne styrkes (Johannessen m.fl. 2010, Kvale og Brinkmann 2009).

Høy pålitelighet vil dermed være vanskelig i et kvalitativt intervju, fordi det vil være vanskelig å oppnå de samme resultatene i en lignende undersøkelse. En annen svakhet ved det kvalitative intervjuet er at i det tidsrommet som går mellom to forskningsprosjekt, på det samme temaet, vil informantens opplevelser og erfaringer kunne bidra til ulike svar på like spørsmål (Halvorsen 2008).

Det er avgjørende at spørsmålene er utformet slik at informantene forstår dem på samme måte. Gjennomgangen av intervjuene tyder på at de har forstått spørsmålene ganske likt. Det var riktignok enkelte spørsmål som burde vært utformet tydeligere, og dermed ikke ga svar på den informasjonen jeg var ute etter. Det viser seg at det i mange tilfeller er de samme spørsmålene som blir misforstått eller er vanskelige å forstå for alle informantene.

4.4.2 Troverdighet

Intern validitet, troverdighet, dreier seg om vi måler det vi skulle måle. Innenfor kvantitative studier kan vi ”måle” funnene gjennom å sjekke om funnene og fremgangsmåter ” (...) kan reflektere formålet med studien og representere virkeligheten” (Johannessen m.fl 2010).

Valg av metode skal reflektere og kunne belyse det som er tema for forskningen. Gjennom prosessen skal man forsøke å avdekke om funnene er pålitelige, sannsynlige og troverdige. I kvalitativ forskning forutsetter dette at funnene kan verifiseres og kryssjekkes (Kvale og Brinkmann 2009). I arbeidet med denne masteroppgaven er dette ikke gjort, da det ville kreve innsyn i saksmapper og samtaler med flere saksbehandlere ved samme kontor om de samme sakene. Dessuten er hver enkelt saksbehandlers opplevelser av ”sine” saker og arbeidssituasjon unik, og kan vanskelig verifiseres av en kollega eller dokumenter i en saksmappe.

I dette tilfellet vil det være transkripsjonenes gyldighet som er avgjørende. I transkripsjonen er det avgjørende å få frem nyansene i det som formidles. Å formidle latter og pauser er avgjørende for å forstå sammenhengen i det som blir sagt og hvordan det blir sagt (Johannessen m.fl. 2010).

I transkripsjonene har jeg lagt spesiell vekt på disse to tingene, fordi jeg mener det er avgjørende for hvordan intervjuene vil bli lest. Jeg har også lagt skriftspråket så tett som mulig opp til informantens eget språk. Nyanser i språket og ulike pauser vil bli kunne tolket annerledes når det står på papiret enn slik det opprinnelig ble sagt og ment. Jeg har derfor vært opptatt av å tydeliggjøre de stedene i materialet for informantene ler eller tar tenkepauser.

Latter har jeg lagt vekt på, fordi det har formidlet informantenes tilnærming til materialet og arbeidssituasjonen på en god måte. Latter har vært med på å understreke tilfredsheten ved jobben, den tidvise håpløsheten og det komiske i enkelte situasjoner. Materialet fremstår rikere og riktigere når også latter blir notert ned i transkripsjonen. Den viser også at informantene følte seg trygge nok til å formidle sin situasjon og sine tanker, også gjennom latter.

Formidling av pauser har vært avgjørende for å formidle at dette tema ikke bare var enkelt å formidle for informantene. De tenkte seg mye om underveis, og dette kommer tydelig til uttrykk i transkripsjonene. Det blir også en tydelig formidling av hvor i tankerekken de kommer på annen relevant informasjon som har vært med på å berike informasjonen de har kommet med.

4.4.3 Overførbarhet

Overførbarhet kan også betegnes som ekstern validitet, og kjennetegnes ved at resultatene kan overføres til andre liknende fenomener (generalisering). Forskning har som idealmål at funnene skal kunne ha en relevans utover de svarene man har samlet inn og at funnene kan gi noen begreper og beskrivelser til andre områder enn akkurat temaet for forskningen (Johannessen m.fl. 2010).

Det er antagelig ikke slik at all kunnskap må kunne overføres til andre områder og være universell og gyldig utover sitt kunnskapsområde. Kunnskapen kan ha en verdi innenfor sitt område og sin tid, uten å måtte kunne generaliseres utover akkurat her og nå (Kvale og Brinkmann 2009).

Spørsmålet blir da om hvordan saksbehandlerne følger opp foreldrene kan ha

overføringsverdi til andre områder innenfor barneverntjenesten eller til sosialt arbeid generelt, samtidig også om dette er nødvendig. Det er viktig at det forskes på de områdene som dekkes av barneverntjenesten. Dette er en viktig samfunnsoppgave og saksbehandlerne er i besittelse av mye makt. Å sette søkelyset på deres arbeid er viktig kunnskap i seg selv. Selv om denne masteroppgaven bare tar for seg tre kontorer vil kunnskapen som formidles og manglende de peker på kunne være relevant også for andre kontorer, og dermed også overførbart innenfor eget fagfelt.

4.4.4 Bekreftbarhet

Målet for forskningen er at den skal være uavhengig av den som gjennomfører den.

Resultatene skal være objektive, og ikke subjektivt preget av den som har gjennomført undersøkelsen. Det er viktig at forskeren er nøye med å beskrive prosessen og beslutninger tatt underveis i kvalitative undersøkelser. Det er også av stor betydning å kunne rette et kritisk blikk på prosjektet og den prosessen som har ført frem til resultatene og hvordan disse er blitt tolket (Johannessen m.fl 2010).

Objektivitet er «frihet fra ensidighet» (Kvale og Brinkmann 2009). Vi har også refleksiv objektivitet som henviser til at forskeren har reflektert over sitt bidrag til forskningen.

Forskeren bør prøve å unngå å reprodusere sine fordommer.

Det er avgjørende at man har et forhold til egne fordommer og hva man kanskje forventet å få av sine informanter, isteden være åpen for det som faktisk kom frem. Det er vesentlig i denne prosessen å være kritisk til den informasjonen som har kommet frem. Informantene kan ha ulike motiver for å la seg intervju. Forskeren skal være kritisk til hvordan kunnskapen har blitt til og om det kunne vært andre måter å få frem det samme. Intervjuguiden har vært et betydningsfullt verktøy i denne masteroppgaven, men det er viktig å være kritisk til om den kunne ha vært utformet på en annen måte, dekket andre områder eller vært gjennomført på en annen måte (for eksempel gjennom fokusgruppeintervju).

Det har vært overraskende og spennende å få innblikk i hvor lik opplevelse informantene har av arbeidet med foreldrene. Det viste seg at forskjellene ikke var så store som jeg hadde tenkt meg at de kunne være. Det var tydelig at intervjuet var en god måte å få frem informasjon som ikke var påvirket av hva andre tenkte og mente. Gjennom et fokusgruppeintervju ville informantene kanskje blitt mer samkjørt fordi de ville påvirket hverandre underveis i prosessen. Informantene ved samme kontor ble intervjuet rett etter hverandre og snakket ikke sammen mellom intervjuene.

Jeg ble positivt overrasket over hvor tilsynelatende åpne og oppriktige informantene virket å være og hvor mye de var villig til å dele med meg. Min opplevelse var at de stolte på at deres fortellinger ikke ville bli misbrukt, og de ble anonymisert så kunne de snakke åpent om ulike forhold rundt arbeidet sitt.

4.5 Etiske hensyn og overveielser

Alle intervjuer har et moralsk aspekt ved seg. Det er av betydning at man tar i betraktning at informanten forteller om hendelser og episoder som kan bety mye for dem eller ha påvirket dem i større grad enn det som kommer frem. I en intervjusituasjon kan også informanten fortelle mer enn de hadde tenkt, fordi situasjonen virker mer uformelle enn den i virkeligheten er (Kvale og Brinkman 2009).

Et grep jeg valgte å ta i forhold til intervjuguiden, var å be saksbehandlerne om å fortelle meg om én sak der de selv mener at oppfølgingen hadde vært bra og én der den ikke hadde vært like bra. Dette ble gjort for at de lettere skulle komme inn i temaet, og for at oppfølgingen slik den blir gitt skulle konkretiseres og knyttes opp mot virkelige saker. I ettertid vurderer jeg det slik at dette var et godt valg, fordi saksbehandlerne kom rett inn i problemstillingen og fordi de flere ganger underveis kunne henvise tilbake til de sakene de hadde snakket om. Ulempen med dette kunne være at de følte seg uthengt og mistenkeliggjort i forhold til den jobben de gjør. Jeg opplevde likevel at det motsatte skjedde. De var åpne og etterrettelig med både feil og mangler ved oppfølgingen, men også oppriktige der de vurderte det slik at oppfølgingen hadde vært bra. Dette er likevel en situasjon der informantene kan fortelle mer enn de hadde tenkt

Informantene ble på forhånd informert om at intervjuet var konfidensielt og all informasjon ville bli anonymisert, og ga deretter et informert samtykke til at deres intervju kunne brukes i denne masteroppgaven. Informantene er, gjennom utdanning og arbeid, klar over hvilke implikasjoner og konsekvenser det kan ha å la seg intervju i et forskningsprosjekt. De er også bevisst på hvilke etiske og faglige begrensninger som påligger forskeren i en slik sammenheng.

Alle mine informanter har svært sensitiv informasjon om andre menneskers liv. Dette gjør deres bidrag viktig, men setter både dem og meg i en situasjon der det etiske ansvaret må ivaretas. Dette gjelder spesielt i forhold til konfidensialitet i forhold til materialet og informasjon om informantene og deres arbeidssted (Johannessen m. fl. 2010).

Det er også etiske hensyn å ta i forhold til transkriberingen av intervjuene. Informantene bør ikke føle seg støtt eller uthengt på bakgrunn av hvordan de fremstilles i transkriberingen, samtidig som det er viktig å få frem det som ble sagt på en troverdig og sannferdig måte (Johannessen m.fl. 2010).

Dette er en yrkesgruppe som er vant til å forholde seg til taushetsplikten. Det var sjelden de nevnte navn underveis i intervjuet. Riktignok ble de bedt om å snakke om to konkrete saker, som antagelig kan være gjenkjennelige for de det gjelder. Selv om tema for denne oppgaven er saksbehandlernes arbeid med foreldrene, vil det være vanskelig å belyse dette uten eksempler. Tredjepart i denne oppgaven er aldri blitt spurt om de vil at deres historier skal gjenfortelles og brukes i forskning. Jeg har likevel vurdert det slik at dette har vært etisk forsvarlig for å kunne belyse saksbehandlernes arbeid gjennom deres historier om klientene. De ulike barneverntjenestene er anonymisert i materialet, det samme er alle navn som har dukket opp underveis i intervjuet i form av NN. Jeg har i dag ikke navnene på saksbehandlerne, da dette ikke var relevant for min oppgave. Heller ikke andre personopplysninger er registrert om saksbehandlerne, i tråd med retningslinjene fra NSD. Selv om flere av saksbehandlerne kom fra store kontorer, har de ofte en jobb de ikke deler med mange kollegaer fordi fosterhjemsteamene ofte er små. Derfor kan de være mer utsatt for gjenkjennelse enn andre. Dette har vært viktig for meg underveis i prosessen.

4.6 Styrke og svakheter ved prosjektet

Styrken ved denne oppgaven blir reflektert gjennom valg av metode. Det finnes, som tidligere nevnt, lite forskning som tar for seg hvordan foreldrene blir fulgt opp av barneverntjenestene, sett fra barneverntjenestens ståsted. Hvordan en lov blir fulgt er viktig å vite noe om. Det er avgjørende å vite om den brukes slik den skal eller om det brukes i det hele tatt. Denne oppgaven tar for seg hva som faktisk er innholdet i barnevernloven § 4-16, slik det praktiseres i barneverntjenestene. Arbeidssituasjonen for de som følger oppforeldrene har vært avgjørende å få frem. Denne oppgaven er med på å synliggjøre et felt som ikke tidligere har vært fokusert på, og er i den sammenheng eksplorerende i forhold til valg av tema.

Selv om det er saksbehandlerne som har vært hovedfokus i denne oppgaven, kunne noen av spørsmålene og fokuset i større grad rettet seg mot ledelsen i barneverntjenesten og hvordan den blir praktisert. Ledelsen har en betydelig påvirkning på arbeidet i organisasjonen og har også kontroll over ressursene. Sett i ettertid burde noe mer av fokuset i spørsmålene dreid seg

om ledelsen, og hvordan de legger føringer for dette arbeidet i barneverntjenesten. Gjennom sine historier forteller likevel saksbehandlerne en del om de strukturelle forholdene ved barneverntjenestene. Likevel ser jeg i ettertid at jeg kunne ha fokusert mer på dette i intervjuene.

En del av mitt tidlige fokus i denne prosessen dreide seg mye om forholdet til barna og hvordan oppfølgingen var relevant i forhold til barna. Dette er fremdeles en viktig betraktning. Saksbehandlerne er veldig opptatt av barna og har et tydelig barnefokus i sitt arbeid. Jeg ser likevel at dette ikke hadde behøvd å ha like stor fokus i mine spørsmål fordi disse uansett er en naturlig del av saksbehandlernes fortellinger.

Kapitel 5

5 Saksbehandleren i barneverntjenesten som bakkebyråkrat

Dette kapitlet vil ta for seg funnene fra intervjuene. Informantene hadde ulike alder og ulik erfaring i barneverntjenesten. Erfaringsmessig hadde de alt fra to til 20 års erfaring fra ulike barneverntjenester. I tillegg kommer de fra ulike typer barneverntjenester både strukturmessig og størrelsesmessig. Dette gjør at materialet belyser ulike problemstillinger og utfordringer. Likevel oppdaget jeg underveis at mange av erfaringene og problemstillingene i mange tilfeller er like. Informantene, heretter kalt saksbehandlerne jobber alle innenfor samme lovverk og med de samme utfordringene. Hovedmålet er å sikre barna en trygg og stabil oppvekst utenfor sin biologiske familie.

Kapitlet er del opp i tre hoveddeler som vil ta for seg forventninger til seg selv og eget arbeid, forholdet til foreldrene og barna og barnevernarbeideren som en del av det offentlige hjelpeapparatet. Innenfor hvert underkapitel vil funnene bli sett i sammenheng med Lipskys teori street-level bureaucracy. Der det er relevant vil jeg også bruke litteratur og forskning som er presentert tidligere i oppgaven. Det er ikke gjort egne oppsummeringer underveis, hovedoppsummeringen av funnene blir gjort i kapitel seks.

Funnene vil bli sett i lys av teorien innenfor street-level bureaucracy (bakkebyråkrati). Bakkebyråkrati ble lansert som en teori rundt offentlige tjenestemenns arbeid i 1980 av Michael Lipsky. Jeg ser denne teorien som relevant, fordi den tar for seg trekkene som er typisk ved det han kaller bakkebyråkrater og hvilke utfordringer som møter de menneskene som møter brukerne som en del av sin arbeidshverdag. Det er ulike utfordringer ved dette arbeidet som belyses gjennom Lipskys teori og som dermed gjør den relevant for dette materialet.

Definisjonen på bakkebyråkrater kjennetegnes av direkte møte med brukerne. Det kan være saksbehandlere på sosialkontor/barneverntjenesten, lærer, offentlig oppnevnte forsvarere, dommere, politi/brannvesen eller liknende. I tillegg kan de kjennetegnes ved at de ofte har få ressurser til rådighet i forhold til behovet og målene for arbeidet kan være uklare, tvetydige og i konflikt med hverandre. Det kan være vanskelig å vurdere resultatene opp mot målene og klientene er ofte en gruppe som ikke selv ønsker tjenesten eller forstår behovet for den. På

den annen side er ikke denne definisjonen like aktuell innenfor all byråkrati i direkte møte med klientene. Ikke alle har få ressurser eller en motvillig brukergruppe (Lipsky 2010).

Det er noen hovedtrekk ved en bakkebyråkrat som jeg særlig vil ta tak i gjennom dette kapitlet. Dette er evnen og muligheten til å vurdere ut ifra skjønn, knapphet på tid og ressurser, utarbeidelse av rutiner og praksiser som gjør jobben enklere og en forenkling av klienten og utfordringene rundt klienten for å gjøre jobben mer overkommelig.

Videre i kapitlet vil jeg se saksbehandlernes arbeid i forhold til disse trekkene og ta stilling til om de er relevante for saksbehandlerne og deres arbeidshverdag. På den måten er det mulig å kunne si noe om hvilke forhold som fremmer og hemmer oppfølgingen av foreldrene etter en omsorgsovertakelse.

I materialet går saksbehandlerne i hovedsak inn på saker der omsorgen er fratatt foreldrene ved at barneverntjenesten har initiert en omsorgsovertakelse gjennom en dom i rettsapparatet. Som tidligere forskning har vist (Christiansen og Havnen 2003) er det i fire av fem tilfeller bare foreldrene og barneverntjenesten som var med i beslutningsprosessen rundt avgjørelsen om omsorgsovertakelsen. Selv om flere av saksbehandlerne også fortalte om denne type saker, er det i hovedsak saker hvor omsorgsovertakelsen har skjedd ved tvang som blir omtalt i denne oppgaven.

5.1 Forventninger til seg selv og eget arbeid

De saksbehandlerne som ikke brenner ut tidlig i disse jobbene er de som finner en god balanse mellom den faktiske arbeidssituasjonen og egne forventninger til hva man kan oppnå gjennom jobben. De senker kravene for seg selv, klientene og mulighetene som ligger i jobben. Disse tilpassningene gjør at den enkelte saksbehandler etter hvert en holdning om at klientene faktisk får den beste servicen som er tilgjengelig eller mulig. Denne tilpassningen gjør at den enkelte saksbehandler vil gjøre gapet mellom det som lar seg gjøre og idealet så lite som mulig. De tilegner seg konsepter om jobben og klientene som gjør dette gapet mindre (Lipsky 2010).

Der hvor saksbehandlerne vurderer det slik at man ikke har fått fulgt opp foreldrene på en tilstrekkelig måte, blir barna ofte brukt som en forklaring for dette. Oppfølgingen av barna har tatt av tiden, dette kan være fordi barna ikke har blitt skjermet nok fra foreldrene eller fordi man ikke har fått gjort nok i forhold til samvær med barna. Barnas egen problematikk og

behov blir også nevnt. Barna blir på denne måten holdt foran som en unnskyldning og en forklaring på hvorfor foreldrene ikke har fått det som man tenker at de bør ha fått av oppfølging.

Selv om barneverntjenestens primæroppgave er overfor barna, kan denne delingen mellom barn og foreldrenes interesse føre til at foreldrene kan bli sett på som mindre viktige enn de bør være. Ved å redusere foreldrene til klienter som ikke trenger så mye forenkler de oppgavene som må løses. Når foreldrene ikke tar mye kontakt eller bevisst holder seg unna kan dette brukes som en unnskyldning og en forklaring på at de ikke trenger så mye. Samtidig som oppfølgingen av barna kan fremstilles som viktigere og en ressurskrevende oppgave som de må bruke tiden på. Dette er en type tilpasning som gjør at utilstrekkeligheten rundt oppfølging av foreldrene blir enklere å håndtere. Gapet mellom det de bør gjøre og det de får gjort blir dermed mindre og jobben blir lettere å håndtere.

Det vil i enhver jobb innenfor sektorene til bakkebyråkratene ligge en forventning mellom hva de kan få utrettet og hva de faktisk får utrettet. Dette gapet ble berørt av alle saksbehandlerne i utvalget.

Utilstrekkelighet, både på ressurser og på det personlige plan, kan vanskeliggjøre jobben bakkebyråkratene er satt til. Dette problemet kan løses på ulike måter. For det første finner de måter å arbeide på som minsker etterspørselen og utnytter ressursene som er tilgjengelig til det fulle. Deretter vil de tilpasse jobben slik at gapet mellom det de får gjort og tilgjengelige ressurser ikke blir så stort. Tilslutt vil forventningene til klientene reduseres, slik at forventningene ikke blir for høye og dermed vanskeligere å møte. Samtidig vil klientene forvente at saksbehandlerne skal kunne vurdere om deres sak er unik, og at ekstra tiltak eller tilpasninger kan være nødvendig akkurat i deres sak (Lipsky 2010).

5.1.1 Liten tid og følelsen av utilstrekkelighet

Bakkebyråkratenes høye idealer hindres av strukturene ved arbeidsplassene, som mange saker og andre utfordringer i sammenheng med klienter som har store problemer og uoverkommelige utfordringer. Bakkebyråkratene vil kunne ha en oppfatning av seg selv på at de gjør den beste jobben som er mulig, innenfor de rammene de har til rådighet. De opplever ikke at de gjør jobben perfekt eller på den måten den burde gjøres ideelt sett, men de gjør det optimale under de forutsetningene de har tilgjengelig. Den typiske bakkebyråkrat ser på seg selv som en som står i frontlinjen for sine klienter uten å få noe igjen for det.

Tilbakemeldinger på at jobben de utfører ikke er optimal, forklares med andre årsaker enn egen utilstrekkelighet (Lipsky 2010).

Saksbehandlerne gir uttrykk for at antall klienter er for høyt i forhold til arbeidet de skal utføre. De som har vært lenge i feltet kan fortelle at de i dag har mange flere saker enn de hadde tidligere. De er opptatt av den jobben de ikke rekker å gjøre, som blant annet å følge opp foreldrene på en adekvat måte. Selv om flere sier at de har fokus på foreldrene, og anser dette som en viktig del av arbeidet, er de samtidig tydelig på at barna er viktigere enn foreldrene. I en presset arbeidssituasjon er det barna som skal prioriteres. Dessuten er oppfølgingen av barna og deres livssituasjon i fosterhjem eller på institusjon i større grad lovpålagt og dermed en prioritert oppgave.

Altså det er... jeg kjenner på det selv, de foreldrene jeg har som er veldig borte, som bor langt unna og som er... ikke er... vi vet ikke helt hvor de bor eller om de bor samme sted så lenge av gangen og... vanskelig å få tak i og de lever vanskelig liv... det blir en sånn avveining, hvor mye ressurser og tid skal jeg bruke på å få de på banen... hva er sannsynligheten for at min kontakt med de foreldrene gjør at det barnet får det bedre... ikke sant det er barnet vi jobber for, men det er jo sånt rent menneskelig at jeg kjenner at jeg får dårlig samvittighet for de foreldrene som er veldig ute...

Flere ganger underveis i intervjuene kommer saksbehandlerne inn på tid, eller mangel på tid. Et av spørsmålene dreier seg også om de har nok tid til å følge opp foreldrene. På dette spørsmålet svarte de unisont; *"Nei!"*. Saksbehandlerne ga uttrykk for at tiden ikke strekker til i forhold til foreldrene.

Det er ikke bare på foreldresiden de må kutte, men også i lovpålagte oppgaver som antall fosterhjemsbesøk i året. Der hvor barnet har vært plassert over flere år, og de vurderer det slik at forholdene i fosterhjemmet er gode, kan de gå ned fra fire til to fosterhjemsbesøk pr. år. Dette blir ofte gjort blant annet fordi de er presset på tid.

Saksbehandlerne forteller om ulike måter de involverer og treffer foreldrene på gjennom å treffe dem på ansvarsgruppemøter eller tar med i bilen hvis de likevel skal samme sted. Ofte er det også foreldrene selv som holder kontakten med saksbehandlerne. Flere fortalte om foreldre som ringte en gang i uka, sendte e-post regelmessig eller ringte med jevne mellomrom. Flere av foreldrene har lite nettverk og saksbehandlerne opplever seg ofte som

viktige for foreldrene, at de var en som foreldrene som de kunne henvende seg til både når livet var bra og dårlig. De forteller også om foreldre som hadde fått telefontid fordi de til stadighet henvendte seg. Eller at saksbehandler lager telefontider for seg selv, for å begrense kontakten noe. Dette kunne være foreldre som var sinte på barnevernet, men også foreldre som hadde akseptert plasseringen.

Det regnes som typisk for bakkebyråkrater at de har en stor andel klienter, sett i forhold til det ansvaret de sitter med. De har dermed vanskelig for å oppfylle de kravene som stilles fordi antallet klienter er så stort. De har liten tid til hver enkelt klient, og det kreves også mye papirarbeid av saksbehandlerne. Dette går på beskostning av tid med klientene (Lipsky 2010).

Ved samvær, som er en oppgave de er direkte pålagt å følge opp, viser saksbehandlerne at de følger opp foreldrene. På tross av liten tid er samvær en arena der foreldrene i større grad får oppfølging og kontakt med saksbehandler. Det samme gjelder de som har barn plassert i institusjon eller forsterket fosterhjem med tilknytning til institusjon, der det er regelmessige møter. Flere av saksbehandlerne fortalte at de var mye ute og reiste i forbindelse med fosterhjembesøk og andre møter utenfor huset. Dette kunne gjøre dem lite tilgjengelig for foreldrene. Selv om de alltid tok kontakt når det var lagt igjen beskjed til dem var dette med på å gjøre hverdagen vanskeligere, fordi det alltid var mye som ventet på kontoret når de kom tilbake. Arbeidshverdagen for mange av saksbehandlerne var lite forutsigbar fordi de var mye borte fra kontoret og ikke kunne ta ting som dukket opp fortløpende.

Saksbehandlerne må i dette feltet utvise mye skjønn. De skal følge med på foreldrene for å kunne vurdere om de igjen vil være i stand til å ha omsorgen for barnet, men det ligger få føringer i denne jobben. I mange saker er saksbehandleren den eneste i saken og vurderingen av foreldrene som omsorgspersoner hviler på saksbehandleren. Dette krever mye av den enkelte. Et arbeid som i stor grad er preget av skjønn kan føre til stor usikkerhet i arbeidet og føre til at den enkelte sosialarbeider blir utrygg i yrkesrollen (Terum 2003).

5.1.2 Trusler i jobben

Flere av saksbehandlerne i utvalget har opplevd direkte trusler eller foreldre som truende. Ingen har opplevd dette i utstrakt grad og de oppfatter det ikke som en del av deres arbeidshverdag. De fleste måtte tenke seg om da spørsmålet ble stilt om dette var noe de hadde opplevd. Det er likevel slik at mange av dem har slettet egne spor i telefonkatalogen og på nettet i forhold til private telefonnummer og adresse.

Saksbehandlerne opplevde at de hadde gode rutiner for å melde fra om vold og trusler både innad i barneverntjenesten, men også videre til NAV. ”Alle voldstrusler blir meldt til trygdekontoret. Sånn at vi har det... da i våre mapper. I tilfelle at man kanskje skulle få noe traumatiske reaksjoner senere”.

Å være offer for ulike type trusler er ikke uvanlig for en bakkebyråkrat. Det å jobbe under forhold der man står i fare for å bli truet eller utsatt for ulike typer vold er en del av jobben og arbeidsforholdene. Det kan også være slik at de blir oppfordret til å ikke melde trusler. Selv uten faren for å bli utsatt for trusler, har bakkebyråkraterne en jobb som utsetter dem for stress gjennom store arbeidsmengder, lite ressurser og rolleforvirring (Lipsky 2010).

Selv om saksbehandlerne i dette utvalget ikke la betydelig vekt for faren ved å bli utsatt for trusler, er dette likevel et aspekt som flere av dem har opplevd og som de hele tiden står i fare for å oppleve på nytt. Saksbehandlerne opplever at det er utarbeidet gode rutiner for å håndtere trusler, noe som gjør trusselrealterte situasjoner lettere å takle.

5.2 Forholdet til foreldrene og barna

Typisk for saksbehandlerne i barneverntjenesten er at de må forholde seg til ”to sett” med klienter; barna og foreldrene. Disse kan ha motstridende ønsker og forventninger til barneverntjenesten og saksbehandler. De saksbehandlerne som er intervjuet i denne sammenhengen, møter klienter som har ulike ønsker og forventninger til barneverntjenesten, og dermed må behandles ulikt ut ifra dette. Det kan stilles spørsmål ved i hvor stor grad ønsker og forventninger skal tas i betraktning ved oppfølgingen, eller om dette skal være opp til den enkelte saksbehandler å avgjøre. Saksbehandlerne er enige om at det er barna som er deres hovedklienter, og at deres arbeid skal sees i lys av barnas behov.

Arbeidet med foreldrene må også settes i sammenheng med det som kan kalles den sosiale konstruksjonen av klienten. Det er fire hovedtrekk ved den sosiale konstruksjonen av en klient. Bakkebyråkraterne sitter med kontrollen over ressursene og har sanksjonsmuligheter i forhold til disse. De bestemmer ofte når og hvor klientene får møte dem, de lærer klientene hvordan de skal oppføre seg som klienter og deres tilgjengelighet er ofte utslagsgivende for den relasjonen klientene får til dem (Lipsky 2010).

5.2.1 Møte med foreldrene

Møte med foreldrene inneholder mange ulike aspekter og er derfor delt opp i ulike underkapitler. Det handler om det faktiske møtet der de kaller inn til foreldrene til en samtale eller et møte, og den praktiske oppfølgingen rundt foreldrene. Videre vil også møte med de ulike foreldrene også beskrives da forelderens holdninger til barneverntjenesten og saksbehandler er avgjørende for den oppfølgingen de faktisk får. Relasjonen vil også belyses da denne blir trukket frem som viktig og avgjørende for samarbeidet.

5.2.1.1 Praktisk oppfølging

Det som saksbehandlerne trekker frem som den vanligste formen for oppfølging er samværene, enten ved ren tilrettelegging av tidspunkter og sted, eller ved å arrangere samværene med tilsynsfører og samværsleilighet. Av og til var de også selv tilstedeværende på samværene. Andre måter de fulgte opp på var å innkalle foreldrene til egne samtaler, veiledning i forhold til samvær, betale reisekostnader ved samvær, være rådgivende i forhold til valg av fosterhjem for barna, dekke advokat til møter, kontakte andre deler av hjelpeapparatet (NAV, boligkontoret etc.), være med foreldrene i deres ansvarsgruppemøter, hjelp til ulike typer behandling hos for eksempel psykolog, distriktpsikiatrisk senter (DPS) eller Alternativ til vold (ATV).

En av saksbehandlerne fortalte at de tidligere hadde hatt en gruppe for foreldre som hadde vært gjennom en omsorgsovertakelse. Her fikk de treffe saksbehandlere og andre foreldre og de kunne snakke om hvordan de hadde det og hvordan tiden hadde vært for dem som foreldre. At de ikke har en slik gruppe i dag skyldes manglende ressurser. Slike grupper er trukket frem i forskningen som en god støtte og hjelp for foreldre som har mistet omsorgen for sine barn (Angel 2011, Slettebø 2009).

(...) og noen møtte og noen møtte ikke selvfølgelig, men det var faktisk en del som møtte og der fikk de da snakke åpent ut, både med hverandre og oss, om hvordan de hadde opplevd omsorgsovertakelsen og tiden etter og hvordan oppfølging de syntes at de hadde hatt og da kom det jo fram at mange hadde opplevd at barnet ble tatt, men hvor ble det av barnevernet etterpå... og det... fordi da sitter de der med... jeg holdt på å si en tom seng og utstyr osv og de har faktisk mistet barnet sitt.

Selv om bakkebyråkratene kontrollerer ressursene, har de likevel ofte lover og regler som legger føringene for disse ressursene. Arbeidet er på denne måten er regulert, men den enkelte vil ofte måtte utøve en viss form for skjønn. Dermed må den enkelte saksbehandler ofte

vurdere de ulike klientene som enkeltstående saker og ikke som en del av en gruppe (Lipsky 2010).

Selv om saksbehandlerne flere ganger ga uttrykk for at de hadde dårlig tid i hverdagen var de tydelig på at de kunne oppsøke foreldrene der foreldrene selv ønsket det hvis dette gjorde det enklere for foreldrene. For mange foreldre kan det være vanskelig å møte opp på barnevernkontoret og saksbehandlerne velger da å møte dem på mer nøytral grunn, for eksempel hjemme hos foreldrene eller hos advokatene. Flere nevnte også muligheten foreldrene hadde til å kontakte dem via e-post eller tekstmeldinger. Det er viktig for saksbehandlerne at de hadde kontakt med foreldrene, men de innrømmet at dette til tider kunne ”glippe” i en ellers travel hverdag. Spesielt i saker hvor plasseringen hadde vart i flere år og hvor foreldrene ikke selv ønsker kontakt med barneverntjenesten. Saksbehandlerne forteller at det er de som bestemmer hvordan foreldrene skal følges opp.

Bakkebyråkrater opplever at de bruker mye av sin arbeidsdag på å ” lære opp” nye klienter som ikke kjenner systemet. Hvordan den enkelte klient blir behandlet i systemet, er avhengig av klientens oppførsel, men også deres forståelse av sin sak eller avgjørelser tatt av saksbehandlerne. Det er enklere for klientene å håndtere noe de skjønner, enn noe som fremstår som uforståelig for ham eller henne. En klient som fremstår som ydmyk og respektfull vil oppleves som en lettere klient, og har dermed større forutsetning for en god relasjon til saksbehandleren (Lipsky 2010).

Foreldrene som saksbehandlerne i dette utvalget fortalte om, er i all hovedsak klienter som allerede kjente systemet. De har i de aller flere tilfellene vært i kontakt med barneverntjenesten forut for omsorgsovertakelsen. Det kom ikke frem i materialet at saksbehandlerne bruker mye tid på opplæring av klientene på den måten som bakkebyråkratene gjør i henhold til bakkebyråkratteorien.

5.2.1.2 Møte med ulike foreldre

Saksbehandlerne så flere fellestrekk hos foreldrene de møter i arbeidet sitt, som for eksempel egen problematikk, lite stabile liv og ulike økonomiske problemer. Foreldrene kan settes i tre hovedkategorier som klienter; de som hadde akseptert situasjonen, de som ikke aksepterte den og de som var utilgjengelige av ulike andre årsaker. Disse tre kategoriene kan også gå over i hverandre.

Møte med klienten skjer stort sett på saksbehandlers premisser. Disse møtene bidrar til å strukturere og kontrollere klientens adferd. Når det er slik at saksbehandleren setter rammene og tiden for møtet, blir det viktig for klienten å oppføre seg på en slik måte at han eller hennes sak blir hørt. Det kan være vanskelig for klienter som ikke skjønner eller vet hvordan man skal oppføre seg som en klient. Slike situasjoner kan for eksempel oppstå når nye innvandrere møter systemet for første gang. I møte med byråkratiet kan man bli ”straffet” fordi man ikke skjønner systemet ved ikke å være i stand til å dra nytte av de rettighetene den enkelte har (Lipsky 2010).

Samarbeidet med de foreldrene som har akseptert situasjonen er naturlig nok enklere enn arbeidet med de som ikke aksepterte situasjonen. Samtidig som saksbehandlerne prøver å få til et samarbeid på foreldrenes premisser. Der hvor foreldrene ikke ønsker kontakt, skrev de brev hvor de informerer om samvær og hvordan barnet hadde det ved forrige fosterhjemsbesøk fra saksbehandler. Der det er vanskelig å få tak i foreldrene, hadde flere saksbehandlere gode erfaringer med å ha kontakt med foreldrene gjennom deres advokater. Likevel ga de uttrykk for at de fleste av foreldrene ønsker å møte dem med jevne mellomrom enten de tilhørte den ene eller den andre kategorien.

(...) det er veldig tilfredsstillende for saksbehandler selvfølgelig å oppleve at de tar kontakt og viser deg tillitt til tross for den vonde situasjonen de er i... at de har mistet et barn rett og slett.

Det er noen trekk ved en del foreldrene som gjør dem lettere å følge opp og dermed også gjør saksbehandlernes hverdag enklere. Disse foreldrene kjennetegnes ved at de tar kontakt selv eller ikke motsetter seg barneverntjenestens kontakt, de stiller opp på møter og samvær og selv om de er uenige med saksbehandler, er de lydhøre i forhold til hennes meninger og vurderinger. Saksbehandlerne forventer langt på vei at foreldrene selv tar initiativ til kontakt og oppfølging. Hvis foreldrene ikke ønsker kontakt eller gir uttrykk for et hjelpebehov blir dette akseptert. Foreldrene kan i stor grad regulere kontakten med barneverntjenesten selv. Det viser seg at i de tilfellene saksbehandlerne kan hjelpe foreldre i forhold til andre instanser så har dette kunnet bidratt til at foreldrene i større grad godtok saksbehandler. I disse tilfellene kunne dette også på sikt føre til at relasjonen og samarbeidet ble bedre.

Foreldrene er klienter enten de ønsker det eller ikke. Det at klientene ikke er frivillige deltakere og er avhengig av de ressursene bakkebyråkratene tilbyr, gjør at de er avhengig av tjenesten og vil derfor ikke klage i frykt for å miste tilbudet. Dette kan føre til at

bakkebyråkratene ikke har noe å "miste" ved å ikke hjelpe klientene. At byråkratiet får færre klienter kan være et hovedmål ved tjenesten, samtidig som dette kan gjøre hverdagen enklere for den enkelte saksbehandler. Dette kan føre til at klienten til viss grad er fanget i systemet. Det har ingen konsekvenser om klienten forsvinner, samtidig som knappe ressurser kan gjøre det vanskelig for klienten å få den hjelpen han har krav på. Samtidig kan det å klage på tjenesten kan gjøre at han blir oppfattet som vanskelig (Lipsky 2010).

Flere av saksbehandlerne snakket om at foreldrene var "fanget i systemet" og den "krigen" de opplevde at enkelte foreldre førte mot barneverntjenesten. Disse faller ofte inn i kategorien over de som ikke aksepterer situasjonen. De ser store forskjeller der foreldrene har innfunnet seg med omsorgsovertakelsen, og der de fremdeles er i "krig" med barneverntjenesten. Ord som "krig" og "kamp" blir brukt av saksbehandlerne som illustrasjon på den striden de opplever at foreldrene har i møte med barneverntjenesten. Saksbehandlerne selv er opptatt av at de ikke er i "krig" med foreldrene, og at de ikke ønsker denne formen for interaksjon. De trakk også frem eksempler på foreldre som ikke gikk i "krigen", men som likevel ga tydelig uttrykk for at barneverntjenesten og saksbehandlerne hadde ødelagt livene deres. Disse foreldrene hadde vanskelig for å forsones seg med situasjonen, men beholdt likevel kontakten med barneverntjenesten. En saksbehandler illustrerer dette i samtale om en av klientene sine, "(...) mor oppfattet at denne saksbehandleren var årsaken til at livet hennes ble ødelagt og at barnet ble fratatt henne".

En annen saksbehandler snakket om det vanskelige forholdet foreldrene i noen saker fikk til barneverntjenesten.

Men du kan si når du på en måte spør om hvorfor det har vært en dårlig oppfølging så er det vel egentlig... du kan ikke si at barnevernet ikke har gjort noe for å få til en dialog, men det har vært krig på en måte. Det har vært... de har ikke forstått årsaken til plasseringen, de har ikke villet hatt noe med fosterforeldrene å gjøre, de... de har, det har på en måte vært et sånt hatforhold både mot barnevernet og spesielt kanskje saksbehandler som var involvert i den omsorgsovertakelsen.

En annen måte foreldrene viser sin motstand mot barneverntjenesten på var å gjøre seg utilgjengelig for saksbehandlerne. Dette skyldes i hovedsak at de er uenige i omsorgsovertakelsen, men kan også skyldes dårlig relasjon til tidligere saksbehandler, manglende fast bosted eller andre elementer i eget liv som gjør kontakten vanskelig. Spesielt

ble dette vektlagt i spørsmålene om hva som skal til for at oppfølgingen er blitt bra og hvordan oppfølging foreldrene har fått.

Jeg tenker at det viktigste er at foreldrene faktisk er på banen... eh... jeg har flere eksempler på saker der foreldrene gjør seg selv utilgjengelige av ulike årsaker... ikke vil ha kontakt med barnevernet, trekker seg unna, så det må på en måte være mulig å få tak i dem... når de ikke vil svare...

Én av saksbehandlerne trekker frem advokater som gode medspillere i forhold til foreldrene som motsetter seg all kontakt. Alle typer henvendelser går da gjennom foreldrenes advokater. Saksbehandleren understreket hvor viktig advokatene var og hvilken flott jobb de gjorde ofte gjorde i forhold til sine klienter.

Noen av foreldrene er utilgjengelig på grunn av rusmisbruk eller psykisk sykdom. Rus og psykiatri er ikke nødvendigvis en samlekategori for foreldre som blir fratatt omsorgen, men i mitt materiale ble disse to nevnt sammen. Saksbehandlerne forteller om foreldre som har mistet omsorgen for barna sine fordi de enten ruset seg, var psykisk syke eller begge deler. Foreldre med denne typen problematikk er en ekstra utfordring, fordi problemene deres i stor grad gjorde dem utilgjengelige og upålitelige. De var vanskelig å få tak i, flyttet mye og det var vanskelig å få til konkrete avtaler om samvær. En av saksbehandlerne fortalte om en mor som var utilgjengelig og som hun prøvde å kontakte i perioder.

Jeg tar ringerunder sånn oppunder jul og før ferien, da ringer jeg Legevakt, sykehus og hospiter for å høre om noen av de har hatt kontakt med mor, for å rett og slett høre om hun lever og hva slags tilstand hun er i, for barnet spør jo etter mor og lur på hvor mor er hen.

Det blir også trukket frem som veldig viktig at også barna til foreldrene som var utilgjengelig var opptatt av hvordan foreldrene hadde det, hvor de var og hvordan de levde. For noen ble den lille kontakten de hadde med foreldrene en bekreftelse på at de ikke kunne være sammen med dem og at de nå var på riktig sted.

Foreldrene med disse diagnosene blir ansett som vanskeligere klienter enn andre. De har vanskeligere for å tilpasse seg klientrollen som forventes og det er vanskelig å få kontakt med dem. På den måten kan de bli en byrde fordi de krever en del ressurser på bekostning av andre klienter. Samtidig som det å holde kontakten med dem, eller å finne dem, er viktig for barnet

og ivaretagelsen av barnet som klient. En av saksbehandlerne uttrykker at det var mye tyngre å jobbe med foreldre som var rusmisbrukere eller psykisk syke.

(...) den type foreldre, her snakker vi da om rusmisbrukere, psykiatri... det går litt sånn hånd i hånd ofte... vanskelige liv de har... da blir det ofte til at jeg forholder meg til noe av apparatet rundt dem enten advokater, altså få gitt beskjed, det er ikke alle som har noen adresse å sende noe informasjon til. Til hjelpeapparatet, vi forholder oss til voksenpsykiatrien...

I en ellers krevende hverdag blir oppfølgingen av disse sett på som en ekstra utfordring som det er vanskelig å sette av tid til. Dette fordi det ikke er sannsynlig at foreldrenes kontakt med barna noen gang vil føre til tilbakeføring av barnet. Når de i tillegg er vanskelig å kommunisere med, fører dette til at oppfølgingen av disse foreldrene ikke blir prioritert på samme måte som oppfølging av foreldre som kan være i stand til å igjen ha omsorgen for barna.

I motsetningen til dette forteller saksbehandlerne om de foreldrene som ”spiller på lag” med barneverntjenesten. Disse foreldrene blir ofte karakterisert gjennom at de har akseptert plasseringen og godtatt den, fordi trekk ved barnet eller egen problematikk har gjort det for vanskelig for foreldrene å fortsette å ha omsorgen. Når det er atferd hos barnet eller ungdommen som er utløsende føler foreldrene ofte at mindre av ”skylden” legges på dem som foreldre. Dermed blir barnverntjenesten i større grad en støttespiller og en reell hjelpeinstans, slik som disse to utsagnene illustrerer. ”Og at hun kan stå sammen på en måte, sammen med oss andre voksne...” og ”hun har jo sagt mange ganger også at ’jeg er så glad for at VI gjorde det rette... og plasserte han i fosterhjem”.

Saksbehandlerne trekker også frem at det kan gagne foreldrene å ha et godt samarbeid med barneverntjenesten. Det er slik at barneverntjenesten kan utvide samværet hvis de mener at det er til barnets beste. Et samarbeid med barneverntjenesten vil derfor styrke inntrykket av at de er i stand til å kunne håndtere mer samvær. Samværene skal vurderes uavhengig av foreldrenes forhold til saksbehandler og barneverntjenesten, men foreldrene vil antagelig kunne oppnå flere fordeler ved å samarbeide.

Bakkebyråkratene kjennetegnes ved at de forenkler klientene og deres problemer. Ved å sette foreldrene i kategorier, forenkles arbeidet og gjør sakene mer håndterbare. Saksbehandlerne satte foreldrene i kategorier, men viste samtidig god innsikt i hvorfor foreldrene var i konflikt

med barneverntjenesten. Det var stor aksept og forståelse for hvorfor det var vanskelig for noen foreldre å opprettholde kontakten med de som hadde igangsatt omsorgsovertakelsen. Selv om foreldrene ble kategorisert, viste saksbehandlerne at de hadde en forståelse for at foreldrene gjorde seg utilgjengelig.

I møte med foreldrene er det tydelig at saksbehandlerne til en viss grad forenkler bildet av klienten, men at de ikke gjør dette i stor utstrekning. De forteller om dem innenfor ulike kategorier, selv om de ikke bruker dette uttrykket selv. Samtidig viste det seg at oppfølgingen av foreldrene i stor grad er basert på skjønn da det finnes få, eller ingen, tydelige retningslinjer for denne oppgaven.

Mange av bakkebyråkratene går inn i sitt virke med høye idealer og et ønske om å utrette noe for den enkelte og for samfunnet. Likevel viser det seg at disse målene hindres av strukturene ved arbeidsplassene, som mange saker og utfordrende klienter som har store problemer og uoverkommelige utfordringer (Lipsky 2010).

Saksbehandlerne oppfattet at oppfølgingen av foreldrene ble mest vellykket i de tilfellene hvor foreldrene selv var på banen og var mottagelige for kontakt fra saksbehandler. Det er naturlig at jevnlig kontakt og kommunikasjon gjør oppfølgingen bedre. Saksbehandlerne opplever her at de kan utrette en forskjell. Oppfølgingen kan bestå av ulike tiltak og ulik grad av kontakt, og er dermed også avhengig av foreldrene selv. Det er ikke sikkert foreldrene selv har inntrykk av at oppfølgingen ikke er tilstrekkelig, da det er ulikt hva den enkelte trenger og forventer.

5.2.1.3 Relasjonen til foreldrene

Flere av saksbehandlerne nevner forholdet til foreldrene og betydningen av denne relasjonen for arbeidet de gjør. En av saksbehandlerne trekker frem en sak hun har fulgt siden barnet var ett år og som hun fremdeles har kontakt med nå som barnet er voksent. Også flere av de andre saksbehandlerne trekker frem saker de har fulgt gjennom en årrekke og hvor foreldrene fremdeles tar kontakt etter at barna er blitt voksne. Gjerne når det er ting i livet som ikke går så bra. Dette blir forklart med at foreldrene ikke alltid har så mange andre og at saksbehandlerne er viktige personer for disse foreldrene. Antagelig handler dette også om at de har vært konstante andre personer som på tross av å representere den myndigheten som tok barna fra dem, også har vist seg som personer som bryr seg.

Jeg satt i Tingretten nå senest for ikke så veldig lenge siden og da var det en advokat som spurte klienten om hvordan er samarbeidet med ja... meg da... og da svarte vedkommende at ja; NN barneverntjeneste er skikkelig kjip, men NN er snill (latter). Så det har jo... de kan skille litt på det da og det er veldig hyggelig. Det gjør jo at du til tross for både trusler og slit og at du føler at du kommer til kort at du likevel føler at du har noe igjen for... at du kan være noe for noen da.

Det å bygge en relasjon til foreldrene blir ansett som viktig og avgjørende for videre samarbeid. Spesielt trakk to av saksbehandlerne frem hvor viktig det var å jobbe med relasjonen og bruke tid på den oppgaven. De gav også uttrykk for at det var nesten umulig å skape tillit og et godt samarbeid når man ikke hadde tid til å skape gode relasjoner. Flere fortalte at det var ekstra utfordrende å skape relasjoner til foreldre som er blitt fratatt barna sine, og at dette derfor tok mye tid.

En annen viktig del av relasjonen til foreldrene har vært barna. Spesielt trekker én saksbehandler frem at det har vært viktig for barnet å se at foreldrene har kunnet samarbeide med barneverntjenesten og eventuelle fosterforeldre. Gjennom å ha foreldrene med på ansvarsgruppemøter og andre typer møter, har man bevisstgjort foreldrene om hva det er det enkelte barnet trenger og hvor mye oppfølging som kreves av fosterforeldrene. På denne måten kan foreldrene få innsikt i barnets situasjon, men også kanskje en forståelse av hva barnet trenger og hvilke utfordringer de selv hadde stått ovenfor hvis barnet fremdeles hadde bodd hos dem.

Det blir også sagt at det er viktig for saksbehandlerne å ha kontakt med foreldrene, fordi barna etterspør hvordan foreldrene har det og hvordan det går med dem. Saksbehandlerne opplyser at de ønsket å prioritere kontakt med foreldrene, også de foreldrene som av ulike årsaker ikke ønsket kontakt med barnevernstjenesten, men at dette arbeidet ofte ender opp med å bli nedprioritert på grunn av stor arbeidsbelastning og for lite tid. ”Og har man mye å gjøre så har det lett for å gå på beskostning av dem... jeg ser jo det.”

Gjennom en god relasjon til foreldrene får saksbehandler i større grad fulgt det idealistiske innenfor yrkesvalget. I disse sakene får man jobbet med foreldrene på en måte som i større grad gagnar barna. I de sakene der foreldrene i større grad motsatte seg kontakt og oppfølging, ble det vanskeligere å leve opp til idealene som finnes innenfor yrket. Når foreldrene motsetter seg oppfølging kan barna i større grad brukes for å fortsatt kunne leve opp til idealet. At det er barna de jobber for, holdes frem som et ideal. Det fremgår at dette

idealet kan gå på bekostning av arbeidet med foreldrene. Det kan også forklare hvorfor tiden ikke alltid strekker til i forhold til oppfølging av foreldrene.

Tidligere nevnt forskning (Ellingsen 2007, Höjer 2011) viser at de foreldrene som enten selv ba om omsorgsovertakelsen, eller hadde akseptert, den opplevde et bedre samarbeid med barneverntjenesten enn andre foreldre. De opplevde likevel at det var vanskelig å ta imot hjelp fra barneverntjenesten som hadde tatt fra dem barna. Det var også viktig at saksbehandler så dem som personer som hadde nyttig kunnskap om egne barn og som så foreldrene som samarbeidspartnere.

5.2.2 Arbeidet med barna

Saksbehandlerne viste et stort engasjement for barna de følger opp. I flere av sakene de snakket om har de fulgt opp barna over flere år og har i den perioden bygget opp en god relasjon til barnet. De gjentar flere ganger at barna var de viktigste i arbeidet og at arbeidet med foreldrene ikke skal gå på bekostning av barnet, men være en supplerende måte å jobbe med barnet på. Flere forteller om ansvaret de føler ved at omsorgen for barna hviler på barneverntjenesten og det er viktig at dette ikke blir glemt.

Jeg har prioritert fosterbarna, når NN kommune overtar omsorgen for et barn så har vi et ganske stort ansvar. Og jeg har hatt regelmessig ansvarsgruppemøter for de barna som er under omsorg, fire ganger i året. Og jeg har hatt minimum fire besøk i året med foreldre... og kanskje enda mer også. Dette skal ikke være noe sånn salderingspost i forhold til andre oppgaver. Jeg har også minnet andre instanser i NN kommune på at dette barnet er det ikke barneverntjenesten som har under omsorg, det er NN kommune. Så her skal alle bidra! Jeg tenker at her har vi påtatt oss en ganske stor oppgave.

Saksbehandlerne formidler også at noen av barna er opptatt av foreldrene sine. Det er viktig for saksbehandlerne at de kunne formidle til barna at de hadde snakket med foreldrene og visste noe om hvordan de hadde det. Det var også viktig for saksbehandlerne at samværene fungerte så bra som mulig. Noen av saksbehandlerne opplever også at barna ikke i noe særlig grad etterspør foreldrene. Når saksbehandlerne ikke har en opplevelse av at foreldrene er veldig viktig for barna kan dette nok føre til at fokuset på foreldrene også blir mindre. Flere gir uttrykk for at barna ikke er spesielt opptatt av foreldrene, men tilpasser seg den nye tilværelsen godt. Dermed kan det være at foreldrene og deres ønske om igjen å være heltidsforeldre ikke blir hovedfokus hos saksbehandler.

Foreldrene kan av og til skape urealistiske forventninger hos barna om at de igjen skal bo med foreldrene. Det er flere av saksbehandlerne som ga uttrykk for at dette var vanskelig og problematisk for barna, men også for dem selv. Barna fikk forventninger som var utfordrende for saksbehandlerne og fosterhjemmet å håndtere. Når barna av ulike årsaker fikk problemer i fosterhjemmet var det saksbehandlerens oppgave å ta tak i dette og veilede fosterhjemmet ved behov. Det kan være foreldrene som bidrar til å skape problemet og som gjør det vanskelig for barnet å akseptere og falle til ro i fosterhjemmet. Dette vil gjøre saksbehandlers jobb mer utfordrende og det vil ta tid fra andre oppgaver. Foreldrene kan også ha et feilaktig bilde av hva barna trenger og hvor de er utviklingsmessig. Dette kan føre til at de behandler barna som yngre eller eldre enn de faktisk er, og dermed gjøre samværene vanskeligere for barna. Noen barn ønsker ikke kontakt med foreldrene eller kontakten er ikke til det beste for barnet. Saksbehandlerne er tydelig på at å stå mellom foreldrene og barna i denne type saker er utfordrende og krevende. De ser saken fra to sider, men er tydelig på at det er barna som er deres viktigste klienter.

Å ivareta foreldre etter sånne saker det er en utfordring når barnet er så tydelig på at de ikke ønsker kontakt og når vi står i nemnda som blir ting sagt tydelig, det kommer frem mye... eh og det er veldig sårt og foreldre sitter og gråter og... men man må være tydelig på at... hva som er vanskelig. Jeg ser for meg det barnet og den fortvilelsen til barnet og prøve og formidle den til nemnda. Og da samtidig ivareta foreldrene det er jo... jeg prøver jo, men det er ikke lett.

Forskning viser at det ofte er forholdet mellom saksbehandler og foreldrene som er vanskeligst etter en omsorgsovertakelse. Saksbehandlerne begrunner dette blant annet med at de ofte må avgjøre hva som er til det beste for barnet og at det ofte skjer på bekostning av foreldrenes ønsker (Havik og Moldestad 2003).

Barneverntjenesten skal følge med på foreldrenes utvikling, særlig de to første årene etter en omsorgsovertakelse. Målet er at foreldrene en dag skal kunne ha omsorgen for barna igjen. Saksbehandlerne lager en foreløpig omsorgsplan som gjelder for de to første årene, deretter lager de en endelig omsorgsplan. I den foreløpige skal det fremgå om foreldrene anses å kunne få omsorgen tilbake. Når saksbehandlerne av ulike årsaker nedprioriterer oppfølgingen av foreldrene, kan dette føre til at barnets beste ikke oppnås. Familien får ikke den helhetlige oppfølgingen som kan føre til for eksempel utvidet samvær eller tilbakeføring.

5.2.3 Samvær

Samværene er nevnt som et viktig område for oppfølging av foreldrene. Dette er likevel et punkt som i all hovedsak er bestemt gjennom slutningen fra Fylkesnemnda og selv om dette berører foreldrene i stor grad kan det likevel stilles spørsmålstegn ved om dette faller innenfor oppfølging av foreldrene. Samvær har som viktig prinsipp av barna skal få møte sine foreldre og kjenne sitt biologiske opphav. Barnevernloven § 4-16 tar for seg oppfølging gjennom samtaler og veiledning, og kontakt med andre deler av hjelpeapparatet. Det å påberope seg at man følger opp foreldrene gjennom samværene er riktig, samtidig som dette kan tolkes som en forenkling av hva som er hensikten med oppfølgingsparagrafen i barnevernloven. Samvær opptok saksbehandlerne og er sett på som en viktig del av arbeidet med foreldrene.

(...) det som ofte er tema er jo samvær, altså å få til gode for barna og i det ligger jo å få foreldre på banen og ja... komme til en enighet da, at vi kan få til samvær som ikke er konfliktfylte eller vanskelig for barna. Så det er jo... og det er et prioritert område... det er noe vi bruker mye tid på så er det samvær!

Det er tydelig at i spørsmålet rundt samværene blir barna og foreldrene sett på som en felles sak. Oppfølgingen av foreldrene i denne sammenhengen blir sett på som et ledd i arbeidet med barna, og blir derfor oppfattet som et arbeid som var svært viktig for saksbehandlerne. Ønsket om å få til gode samvær er ofte en fellesnevner som saksbehandlerne hadde med foreldrene, selv om de kunne være uenige om hva som var et godt samvær eller hva som skulle til for at samværene skulle bli bra for barna og foreldrene.

Forskning viser at barn som har regelmessig kontakt med sine foreldre er mindre usikre på egen fremtid. Hyppige og stabile samvær kan føre til at fosterhjemsplasseringen blir mer vellykket (Browne og Moloney 2002).

Samværene ble sett på som en arena der foreldrene ble fulgt opp på en adekvat måte. Mange av saksbehandlerne i utvalget ga uttrykk for at samvær er en viktig del av oppfølgingen og det ble lagt vekt på at samværene skal tilrettelegges på en måte slik at de ble gode for barna, men også for foreldrene. Flere saksbehandlere forteller at foreldrene mister mange av sine økonomiske ytelser når de blir fratatt omsorgen for barna. Det er ikke et ønske at samværene skal bli en økonomisk belastning for foreldrene. Barneverntjenestene hadde også som praksis å tilby økonomisk kompensasjon til reise ved samvær, for at dette ikke skulle bli en utgift for foreldrene. Noen gir også økonomisk bidrag ved samvær i hjemmet. Foreldrene kan søke om økonomiske midler fra barneverntjenesten.

Det har vi gode rutiner på i forhold til økonomi at det... men når det gjelder sånne nedfelte rutiner på hvor mye kontakt vi skal ha med foreldrene så går det litt på saksbehandlerens egne muligheter til å følge opp og det vi kunne gjort bedre er nok det jeg nevnte i stad at vi kunne kanskje hatt noen møter, altså noen sånne... innkallinger til noen fellessamtaler... eller råd og veiledning i forhold til samvær for eksempel. Men vi setter jo også inn eh... for eksempel har vi tilsynsførere som hjelper foreldrene med å få til gode samvær også.

Saksbehandlerens vurderinger omkring samværene blir gjort på bakgrunn av samtaler med barnet, foreldrene, fosterforeldrene eller institusjonen. Saksbehandlerne ser på det som en viktig oppgave å legge til rette for gode samvær. De ser ikke bare på dette som viktig for barna, men også som et ledd i oppfølgingen av foreldrene. Samværene blir gjennomført på ulike steder. Én saksbehandler trakk frem et tiltak som bidrar positivt til kvaliteten på samværet. Dette tiltaket har egne samværsleiligheter med tilsynsførere, der barn og foreldre kan være sammen på "nøytral grunn" i en leilighet som er tilrettelagt for formålet. Disse leilighetene er møblert med leketøy, tv og ulike spill, kjøkken og andre fasiliteter.

Noen saksbehandlere peker på at det opplevdes positivt å kunne gjennomføre samvær i fosterhjemmet. Dette ble ansett som bra for barnet, men også for kontakten mellom fosterforeldrene og foreldrene.

Jeg har for eksempel en sak hvor moren alltid kommer til fosterhjemmet for samvær og jeg vet at det er en veldig god kontakt mellom fostermor og mor til tross for at mor ruser seg i perioder, og ringer og maser mye og sånn, så vet jeg at der er det veldig god kontakt og det... det sier jo fostermor til meg, at hun opplever at barnet hygger seg veldig med det da.

Én saksbehandler trakk frem tilsynsførers tilstedeværelse ved samvær som positivt. Selv om foreldrene ikke får direkte kontakt med saksbehandler eller barnevernstjenesten, får foreldrene kontakt med noen fra hjelpeapparatet, og dermed mulighet til å få råd, veiledning og svar på spørsmål. I de tilfellene der foreldrene har samvær gjennom et tiltak var det også møter i etterkant for å evaluere samværene noe som fører til større kontakt med saksbehandler for den enkelte forlederen.

Samvær kan også være et stridsspørsmål. Saksbehandlerne forteller om foreldre som gang på gang gikk til Fylkesnemnda for å få utvidet samvær, men som ikke møtte opp på samvær.

”Det var viktig at de fikk mer samvær på papiret” som en av saksbehandlerne uttalte. Det er ikke uvanlig at foreldrene ikke møter til samvær. På den måten blir foreldrene enda mer utilgjengelig for barneverntjenesten, samtidig som de setter egen sak i et dårligere lys og utsetter barnet for skuffelser. En saksbehandler trekker frem at de noen ganger sier ja til utvidet samvær fordi foreldrene ønsker det, men at de egentlig tenker at dette ikke er riktig for barnet. Hun gir uttrykk for at de noen ganger er vanskelig å si nei til foreldrene og at noen ganger bør samværene holdes på det minimumet Fylkesnemnda har bestemt. Forskning viser at å støtte foreldrene til å gjennomføre samvær er viktig for deres relasjon til barna (Gerring m.fl. 2008).

Videre ser det ut til at tilrettelegging og gjennomføring av samvær blir sett på som en viktig oppgave rundt oppfølgingen av foreldrene. Samvær er stort sett regulert av Fylkesnemnda og barneverntjenesten er nødt til å følge opp. De kan på eget initiativ etter barna eller foreldrenes ønske øke antall samvær men ikke redusere. På dette området er det tydelig at foreldrene får mer oppfølging enn på områder som ikke direkte reguleres. Samtidig som det er svært viktig for barna at samværene fungerer og at foreldrene er i stand til å gjennomføre samværene. Den tiden saksbehandlerne brukte på dette området er viktig for både barn og foreldre.

Saksbehandlerne gjør en viktig jobb i forhold til samvær. På dette området gis det lite uttrykk for at de forenkler klientene. De tar tak i den ulike problematikken og gjør det de kan for at samværene skal fungere til det beste for barna, men også for foreldrene selv.

5.3 Barnevernarbeideren som en del av systemet

Da jeg begynte på dette prosjektet var jeg opptatt av om arbeidet som ble gjort med å følge opp foreldrene var etter rutiner ved kontoret, eller om det var opp til hver enkelt saksbehandler innenfor de rammene tid og ressurser gav. På hvilken måte ble oppfølgingen en del av arbeidet deres, og hvordan la de til rette for denne oppgaven var spørsmål som opptok meg?

5.3.1 Retningslinjer for oppfølgingen

De politiske beslutningene barneverntjenesten må forholde seg til blir tatt på et høyere nivå, men utøvelsen skjer på bakkeplan i møte med klientene i en travel arbeidshverdag. Offentlig politikk ikke bare er noe som bestemmes av den lovgivende forsamlingen eller i andre politiske sammenhenger, men er noe som utøves og formes like mye hos de som møter

klientene hver dag og sitter med ressursene og vedtaksmyndighet i den enkelte sak (Lipsky 2010).

Ingen av kontorene hadde egne klare retningslinjer for hva oppfølgingen skulle innebære. Alle saksbehandlerne sa at det er de selv som bestemmer hvordan foreldrene skal følges opp. Selv om det ikke er sånn at dette ble gjort helt uavhengig av tilbakemeldinger fra andre ved kontoret eller ledelsen kommer det likevel frem at det var opp til den enkelte å styre dette og legge til rette for oppfølgingen.

For å utføre sine oppgaver lager bakkebyråkratene seg rutiner for å kunne gjøre jobben raskere og mer effektivt. Dette skjer ofte uten innblanding og godkjenning fra overordnede. Dermed vil den enkelte saksbehandlers sans for grad av orden, effektivisering og struktur på arbeidsplassen kunne føre til en ikke planlagt og uorganisert påvirkning av de ulike etatene. Dette kan gi både positive og negative konsekvenser for klientenes påvirkning av utfallet. På den andre siden kan rigide rutiner føre til at tjenesten blir lite fleksibel og effektiv (Lipsky 2010).

Ved kontorene er det likevel slik at det var regelmessig interne møter der saker ble gjennomgått og der enkelte selv kan ta opp saker de ønsket å diskutere. Dette er den eneste formen for kvalitetssikring i sakene. Flere saksbehandlere gir uttrykk for at det er opp til den enkelte å løfte oppfølgingen opp på agendaen fordi dette ikke er lovpålagt i samme grad som fosterhjembesøkene. En annen saksbehandler forteller at saksbehandlerne hvert år kunne bestemme hva de ville ha spesielt fokus på, og at de da hadde valgt å ha spesielt fokus på foreldrene og oppfølgingen av disse. Det ble i dette tilfellet også trukket frem at dette ble sett på som viktig fra ledelsen.

... og at når vi skriver, jeg holdt på å si handlingsplaner i forhold til hva vi vil jobbe med så er det en av de punktene og det blir absolutt sett på som viktig også fra ledelsen sin side. Vi har jo en forpliktelse til å følge med foreldrene også i forhold til loven også (...)

Det kan også komme tydelig retningslinjer fra Fylkesnemnda for hvordan foreldrene skal følges opp. Hvis foreldrene trenger hjelp i kontakten med Distriktpsikiatrisk senter (DPS), Alternativ til vold (ATV) eller andre deler av hjelpeapparatet kan dette komme frem i kjennelsen fra Fylkesnemnda eller Tingretten. Saksbehandlerne opplyser at slike retningslinjer påvirker deres prioriteringer, men graden av prioritering er avhengig av

tidspress og arbeidsmengde ellers i arbeidssituasjonen. Noen av saksbehandlerne etterlyser retningslinjer for oppgaven, spesielt for de første årene etter omsorgsovertakelsen fordi saken etter to år skal vurderes på nytt. Én har løst dette ved å ha en samtale med foreldrene etter to år og deretter laget et notat på dette. Det fremgår at det ikke finnes noen rutiner for hvordan denne oppgaven skal løses i praksis.

5.3.2 Loven sier...

Barnevernloven § 4-16 slår fast at barneverntjenesten nøye skal følge utviklingen til foreldrene til de barn som det er truffet vedtak om omsorgsovertakelse for.

”Barneverntjenesten skal kort tid etter en omsorgsovertakelse kontakte foreldrene med tilbud om veiledning og oppfølging. Dersom foreldrene ønsker det, skal barneverntjenesten som en del av oppfølgingen formidle kontakt med øvrige hjelpeinstanser”.

Lovteksten er altså lite konkret på hvordan den langvarige oppfølgingen av foreldrene skal foregå. Tidligere i oppgaven har det kommet frem at denne oppfølgingen ofte varierer fra saksbehandler til saksbehandler..

Én av saksbehandlerne mener at dette antagelig ikke hadde vært til det bedre om dette i større grad ble lovpålagt fordi ressursene ikke alltid følger med. Hun gir uttrykk for at oppgaver som er lovpålagt i mengde blir prioritert fordi dette må rapporteres videre, men at dette ikke nødvendigvis gjør tjenesten bedre.

(...) men i hvilken grad det er tid altså vi har for liten... vi har for liten tid til det for vi må prioritere, det er veldig mye skriftlig her, veldig mye som skal dokumenteres, statistikker, rapporter... fokus er veldig på at vi får gjort oppfølgingsbesøkene våre, at vi sørger for at alle barna har tilsyn... og så blir ofte det med foreldrene kanskje litt... hvis foreldrene selv er veldig passive så kan det hende at det går for lang mellom hver gang vi har kontakt med de.

Det er usikkert i hvilken grad mer lovpålegging vil styrke arbeidet med foreldrene eller om dette igjen vil gå på bekostning av oppfølging av barna og fosterforeldrene og hvor mye tid vi rapportering av dette vil ta. Saksbehandlerne ga uttrykk for at mye av deres tid går med på å skrive dokumenter i sakene og rapportere videre hva som er gjort.

Og da er det jo klart at når vi sliter med å få gjort alle oppfølgingsbesøk og sliter med å få tilsyn i alle saker så da er det jo klart at det er foreldrene som blir skadelidende, for at vi må jo prioritere barna.

Dette utsagnet viser at de allerede føler at de har for liten tid til det som må prioriteres. Foreldrene kommer dermed langt bak i prioriteringen på grunn av tid selv om de blir pålagt oppfølging både gjennom loven og kjennelsene fra rettssystemet.

Flere av saksbehandlerne forteller som tidligere nevnt at det er opp til dem hvordan foreldrene skal følges opp. Dette kan føre til en lite helhetlig og gjennomtenkt oppfølging. Det er viktig å se dette i lys av ressursene ved kontoret og hos den enkelte saksbehandler. Lovregulering av et område medfører ikke nødvendigvis flere ressurser slik som en av saksbehandlerne ga uttrykk for. En større lovregulering av området vil ikke nødvendigvis føre med seg flere ressurser eller forandre foreldrenes stilling i forhold til barneverntjenesten. Likevel kan det være problematisk at oppfølgingen ikke i større grad blir styrt fra ledelsens side da den kan fremstå som lite målrettet og tilfeldig, og overlate for mye til den enkelte saksbehandler.

At oppfølgingen er lovpålagt virker å ha lite å si for den enkelte saksbehandler. De gir uttrykk for at foreldrene skal følges opp uansett. Loven sier lite om hva foreldre kan forvente av oppfølgingen fra barneverntjenesten. Saksbehandlerne ga ikke uttrykk for at de ønsket at dette feltet skulle lovfestes i større grad. Oppfølgingen av foreldrene blir i stor grad basert på skjønn og ikke på forhåndsbestemt rutiner eller planer for denne oppgaven.

5.3.3 Tilbakeføring

Loven legger til grunn at det skal vurderes om foreldrene igjen vil være i stand til igjen å ha omsorgen for barna. For å være i stand til å vurdere dette må barneverntjenesten kjenne foreldrene og være i kontakt med dem for å se en eventuell utvikling. Det er ikke uvanlig at foreldrene går til ny sak for å få tilbake omsorgen for barna. På spørsmål om oppfølging fra barneverntjenesten er med på å sette foreldrene i stand til å igjen ha omsorgen for sine barn, er saksbehandlerne enige om at dette ikke er på grunn av barneverntjenestens oppfølging, men mer avhengig av ressursene hos foreldrene og nettverket rundt.

Hvis du tenker at det er helt liksom håpløst så kan man kanskje glemme de litt mer enn de som... ja, jo det tror jeg vil si, at kanskje kan bli litt mer glemt da. Det må vi være ærlige på...

Likevel er spørsmålet om tilbakeføring avhengig av årsaken til at barnet ble plassert og formålet ved denne plasseringen. I noen tilfeller er det slik at barneverntjenesten tenker tilbakeføring allerede fra starten. I disse tilfellene vil også oppfølgingen være tettere og mer rettet mot en tilbakeføring. Dette vil blant annet komme til uttrykk i omsorgsplanene.

I situasjoner hvor tilbakeføring er et tema, blir barneverntjenesten ofte stående mellom de biologiske foreldrene og fosterforeldrene. Fosterforeldrene har ofte knyttet seg til barnet og ser på det som sitt. Igjen blir barnet brakt frem som den viktigste i saken da det er barnets situasjon som er avgjørende for tilbakeføringen. Likevel gir saksbehandlerne uttrykk for at det er vanskelig å vurdere hvor barnet har det beste etter mange år i et fosterhjem. Disse sakene går i større grad enn tidligere til Fylkesnemnda for nye behandling.

(...) altså i forhold til alle foreldre har rett til å få en oppfølging i forhold til sin utvikling og når Fylkesnemnda også eller Tingretten pålegger barneverntjenesten å følge opp foreldrene så er det klart at vi prøver så godt vi kan å følge opp, tar det alvorlig (...)

Samtidig som loven pålegger å følge med på foreldrenes utvikling er det biologiske prinsipp et av grunnsteinene i barnevernloven. Det biologiske prinsipp skal tas hensyn til når man foretar en omsorgsovertakelse. Barn skal så langt det lar seg gjøre vokse opp i egen familie, selv om barns rettigheter som enkeltindivid er styrket.

Uten at jeg skal gå dypere inn i det kan det virke som om barns rettigheter som enkeltindivid styrkes når det først er plassert.

5.3.4 Bytte av saksbehandler

Av de tre barneverntjenestene jeg hadde kontakt med, er det vanlig ved to av dem, at de byttet saksbehandler etter omsorgsovertakelsen. Det var et mål at den nye saksbehandleren skal inn i saken i forbindelse med plasseringen i fosterhjem (eventuelt institusjon) og også være med på prosessen rundt rekrutteringen av fosterhjem. Flere mente at bytte av saksbehandler kan gjøre det enklere for foreldrene å samarbeide med barneverntjenesten etter omsorgsovertakelsen. Dette ble omtalt som å få begynne på en ny start både for foreldrene og for saksbehandleren. En av saksbehandlerne uttrykker det slik: ”(...) men det er da på en måte det skiftet som kan gjøre at man begynner med blanke ark”.

Det er naturlig at forholdet til saksbehandler kan bli vanskelig etter en omsorgsovertakelse. det er ikke uvanlig at foreldrene føler sinne i forhold til saksbehandler og det er vanskelig å jobbe med denne relasjonen i en ellers travel hverdag (Smith og Donovan 2003 i Gerring m.fl. 2008). Mange opplever at saksbehandlere ofte byttes ut uavhengig av selve omsorgsovertakelsen. De som beholdt en saksbehandler over noe tid trakk frem at dette var positivt for relasjonen (Höjer 2011).

I barneverntjenesten der man ikke bytter saksbehandler etter omsorgsovertakelsen er det verdt å merke seg at de så en styrke i denne måten å jobbe på. Det at det var én saksbehandler som ideelt sett fulgte hele prosessen, ble sett på som verdifullt og viktig for arbeidet med familiene. Det styrker arbeidet at det var én person som kjente hele prosessen og dermed også både foreldrene og barna. Ved å unngå et skifte kan man videreføre den relasjonen man har bygget opp i arbeidet med saken. Dette er selvfølgelig vanskelig der foreldrene er svært sinte og frustrerte på barneverntjenesten, men de forteller at de likevel velger å fortsette med samme saksbehandler fordi de mener at dette er bra for hele familien på sikt.

Bytte av saksbehandler handler også om størrelsen på kontoret. I mange kommuner i Norge er det uaktuelt å ha egne fosterhjemsteam nettopp på grunn av størrelsen på kontoret og antall saksbehandlere. En slik oppdeling ville vært upraktisk og lite hensiktsmessig.

En ting som kan gjøre jobben enklere for saksbehandlerne er at de har et mindre fagområde å håndtere, samtidig som de vet at det finnes noen som har kompetanse på neste ledd som tar over. Det er vanskelig å ta omsorgen fra foreldrene og gjentatte situasjoner der du må forsvare dette kan gjøre dem mindre robust i jobben. Sånn sett kan bytte av saksbehandler bidra til at saksbehandlerne takler de vanskelige situasjonene bedre. Det kan også gjøre det lettere for foreldrene å komme videre fordi de ikke møter den ”ansvarlige” saksbehandleren i hver møte. På den annen side kan nettopp det at saksbehandleren står der også etter at saken har vært i Fylkesnemnda være avgjørende for å bygge en god og robust relasjon. Det er en styrke i at samme person har ansvar gjennom hele saken.

Det er tydelig at både å bytte og beholde saksbehandler kan være positivt for samarbeidet med foreldrene. Et bytte kan føre til at forholdet til foreldrene kan få en ny begynnelse. Dette kan antagelig være til nytte for foreldrene, som kan føle at forholdet til saksbehandleren er belastende for dem. Det kan også være nyttig for saksbehandleren som har stått i tøffe situasjoner med foreldrene og tre ut av saken. Dette kan være til bra for deres psykiske helse og for å gjøre dem mer rustet til å arbeide videre med lignende saker. På den annen side kan det være nyttig at det er samme person som følger hele saken og dermed også har en relasjon til foreldrene over tid. Det er ofte sjelden at man jobber i samme barneverntjeneste over mange år, og det er dermed sannsynlig at saksbehandler blir skiftet uansett. For å gi også foreldrene en ny sjanse i forhold til å bygge tillit og relasjoner med en barneverntjeneste som de må ha kontakt med i flere år fremover så er det kanskje til det beste om saksbehandler blir byttet ut når barnet blir varig omsorg plassert utenfor hjemmet.

5.3.5 Barn i institusjon

I Riksrevisjonens rapport (2002/2003) kom det frem at samarbeidet med foreldre som hadde barn plassert i institusjon hadde mer kontakt med barneverntjenesten, enn foreldre der barna var plassert i fosterhjem. Grunnen til dette var at institusjonene i større grad har et opplegg for samarbeid med fastlagte møter og hyppigheten for disse.

Dette blir langt på vei bekreftet av saksbehandlerne. De møter da foreldrene regelmessig i forbindelse med ansvarsgruppemøtene og tar ofte også følge med foreldrene til institusjonen. Samtidig får også ofte foreldrene oppfølging fra personalet på institusjonen. Gjennom institusjonsplasseringen vet saksbehandler at foreldrene er ivaretatt og de får også en tettere oppfølging enn foreldrene som har barn plassert i fosterhjem.

(...) på institusjoner så har vi ofte faste ansvarsgruppemøter kanskje to ganger i året eh... og da ber vi foreldrene med så da er det naturlig at de er der og at du treffer foreldrene der. Det kan også være fire ganger i året pluss at de får jo veldig tett oppfølging av en egen konsulent på institusjonen som er vår forlengede arm og det gjør jo at vi vet at de foreldrene bli ivaretatt i forhold til samvær og i forhold til at de er tilgjengelig 24 timer i døgnet.

At det er en forskjell på oppfølgingen av foreldre etter hvor barna er plassert har vist seg å stemme i møte med saksbehandlerne. Begrunnelsen er at institusjonene har et opplegg for oppfølgingen og kontakten med foreldrene. Saksbehandlerne var tydelig klar over denne forskjellen.

Et annet aspekt som blir trukket frem ved barn i institusjon er at denne plasseringen oftere skyldes trekk ved barnet eller ungdommen. Foreldrene føler ofte at plasseringen i institusjon i mindre grad er en refleksjon av dem som foreldre. Plasseringen kan også oppfattes som mer midlertidig i institusjon og det er ofte tenkt tilbakeføring til foreldrene etter en periode på institusjon.

Mye av dette støttes også av forskning på området. Foreldre hadde letter for å akseptere at barn ble plassert på institusjon enn i fosterhjem fordi dette oftere var skyldtes forhold hos barnet eller ungdommen (Ellingsen 2007).

Det kan også tenkes at grunnen til at en plassering i institusjon er noe lettere å håndtere kan skyldes at gjennom institusjonsplasseringen får foreldrene en tettere oppfølging gjennom

institusjonen. Det er regelmessige møter og foreldrene kan også selv kontakte institusjonen for råd og veiledning, spesielt er dette viktig når barna er hjemme på samvær.

Kapitel 6

6 Avslutning

Dette kapitlet vil ta for seg funnene i oppgaven. Jeg skal se på hvilken måte arbeidet i barneverntjenesten fremmer eller hemmer oppfølgingen i av foreldrene, og om det er noen områder som tydelig kan forbedres eller jobbes videre med for å bedre kunne følge opp foreldrene. Videre vil jeg ta for meg hvordan dette kan føre til videre forskning på tema.

6.1 Oppsummering av funnene

I oppgavens innledende kapitler trakk jeg frem tre forhold jeg spesielt ønsket å se nærmere på. Hva ligger til grunn for barneverntjenestens oppfølging av foreldrene? Hvilke forhold fremmer oppfølging av foreldrene og hvilke forhold hemmer oppfølging av foreldrene?

6.1.1 Hva ligger til grunn for barneverntjenestens oppfølging av foreldrene?

Hvordan organiseres arbeidet med oppfølging av foreldre etter en omsorgsovertakelse ved barnevernkontorene i dag? Er likhetstrekkene mange eller varierer rutinene fra kontor til kontor? Foreligger det retningslinjer for arbeidet eller er det opp til hver enkelt saksbehandler å organisere denne delen av jobben på eget initiativ? Min påstand er at oppfølgingen er ulik fra kontor til kontor og fra saksbehandler til saksbehandler

Saksbehandlerne stod tydelig frem som bakkebyråkrater gjennom det som kommer frem i dette materialet. De opplever at de har liten tid og få ressurser til rådighet. De opplyser at rutiner og praksis er noe de ofte har utarbeidet selv, gjennom erfaring og skjønn. De opplever også at det finnes få, om noen, instruksjoner for hvordan arbeidet med oppfølging av foreldrene skal gjennomføres.

På ett punkt er det riktignok at utvalget skiller seg fra den typiske bakkebyråkrat; de overforenkler ikke foreldrene eller deres behov og utfordringer. Bakkebyråkraten er vanligvis kjennetegnet ved forenkling av klienten og klientens utfordringer. Men i denne studien viser saksbehandlerne seg som svært bevisste på hva foreldrene trenger og hvilke utfordringer de står ovenfor etter å ha blitt fratatt omsorgen for barna. De peker på at foreldrene sannsynligvis trenger mer oppfølging enn det de får. I en hverdag preget av mange saker og tidspress, prioriterte saksbehandlerne som oftest barna og deres utfordringer. Barnas problemer satte foreldrenes behov i skyggen.

Teorien om bakkebyråkratene er sparsom i sin omtale av relasjonene som oppstår mellom bakkebyråkratene og deres klienter. Relasjonen blir av saksbehandlerne selv sett på som avgjørende for det arbeidet de gjør. Relasjonen dem imellom vil kunne være avgjørende for hvordan bakkebyråkraten behandler klienten.

Funnene i denne studien tyder på at foreldrene og barna ikke behandles som én familie, men som to motstykker i arbeidet. Barna og foreldrene blir to parter som ikke nødvendigvis har samme interesser i saken. Dette kan være en naturlig inndeling etter en omsorgsovertakelse, fordi barna og foreldrene glir noe fra hverandre over tid. På den andre siden er det viktig å ta hensyn til at barnevernloven legger til grunn at barn kan tilbakeføres dersom foreldrene igjen er i stand til å ha omsorgen for dem. Det kan tenkes at en slik deling mellom foreldre og barna fører til at foreldrene i større grad føler seg tilsidesatt og dermed ikke ønsker samarbeid.

Arbeidet med å følge opp foreldrene er i liten grad regulert gjennom lover eller rutiner ved kontorene. Det er derfor ikke selvsagt hva som skal regnes som en del av den lovpålagte oppfølgingen og ikke. Alle saksbehandlerne i utvalget fant det naturlig å snakke om samvær, og oppgaver rundt samvær, som en sentral del av oppfølgingen av foreldre. Samvær er i hovedsak regulert gjennom kjennelser fra rettssystemet. Dette er en rettighet som foreldrene har uavhengig av den oppfølgingen de har krav på gjennom barnevernloven § 4-16. Selv om samvær er en viktig del av foreldrenes kontakt med barna etter en omsorgsovertakelse, er det derfor relevant å stille spørsmål ved om samvær bør regnes som en del av den lovpålagte oppfølgingen av foreldrene. Blant annet fordi samvær dreier seg om "begge parter"; både foreldrene og barna. Et annet moment i denne debatten er at konsekvensen å regne samvær som en del av den lovpålagte, kan være at de andre elementene innen oppfølging blir nedprioritert på grunn av tidspress ellers i arbeidshverdagen.

Et av de sentrale funnene i materialet, er at praksis, prioritering og rutiner for oppfølging av foreldre avgjøres av den enkelte saksbehandler. Ledelsen ved de ulike barnevernkontorene har i svært liten grad gitt noen føringer for hvordan denne delen av arbeidet skal utføres. Denne mangelen på organisering har noen positive sider. Det gir blant muligheten til en fleksibel oppfølging av foreldrene, på foreldrenes egne premisser. Saksbehandlerne kan tilpasse seg, slik at oppfølgingen i størst mulig grad ble tilpasset de behovene foreldrene hadde. De ulike foreldrene trengte ikke dermed å måtte forholde seg til det samme mønsteret som alle andre. Dette gjelder riktignok bare de foreldrene som hadde god kommunikasjon med barneverntjenesten, slik at de ulike behovene ble kommunisert til saksbehandleren. Hvor

”heldig” eller ”uheldig” klientene er med sitt kontor eller sin saksbehandler, vil dermed ha stor innvirkning på kvaliteten på tjenestene de mottar fra velferdsstaten.

Studien viser at det ikke bare er formen på oppfølgingen det mangler rutiner på. Også hyppigheten på oppfølgingstiltakene er skjønnsbasert. Det er ingen krav om hvor ofte saksbehandlerne skal kontakte foreldrene eller på hvilken måte. Flere av saksbehandlerne ga uttrykk for at det var opp til dem å løfte frem foreldrene som tema ved ulike typer saksgjennomgang eller i andre fora. Selv om det er forventet at de skal kontakte foreldrene fantes det ingen klare rutiner på dette.

Det viktig å understreke at det er foreldrene selv om regulerer kontakten med barneverntjenesten. Ingen kan tvinge dem til denne kontakten, men den skal etter loven være tilgjengelig for dem. Mer tid med saksbehandler vil kunne bidra til at foreldrene i større grad får bearbeidet virkningene av omsorgsovertakelsen. Det vil også kunne føre til at foreldrene kan få en lettere jobb med de prosessene som skal til for å oppnå en tilbakeføring.

Saksbehandlerne som bakkebyråkrater forenkler disse utfordringene, i den forstand at foreldrene ble pålagt mye av kontakten selv. Hvis foreldrene ikke selv ønsket kontakt så var dette greit for barneverntjenesten. Når noen holdt seg unna frigjorde dette tid i forhold til andre klienter. Gapet mellom det som bør gjøres og det som faktisk gjør blir mindre når det er mer tid til overs. Saksbehandlerne viser idealisme i sitt arbeid gjennom engasjement og ved villighet til å gjøre ”det lille ekstra” for sine klienter.

Det at loven er såpass vag om hva foreldrene kan forvente seg av oppfølging fører til at foreldrene ikke vet hva de kan forvente seg eller kreve av barneverntjenesten i forhold til oppfølging. Det betyr også at oppfølgingen kan bli svært forskjellig fra kommune til kommune. Oppfølgingen vil avhenge av tid, ressurser, hvor viktig det enkelte kontor anser oppgaven som og opptil den enkelte saksbehandler.

Dette betyr at barneverntjenestens oppfølging av foreldre i etterkant av en omsorgsovertakelse ikke bare avhengig av den enkelte saksbehandlers rutiner og prioriteringer, men også av foreldrene selv. Foreldre som har god kontakt med barneverntjenesten, og som klarer å tydeliggjøre sine behov og ønsker, vil kunne få betraktelig bedre oppfølging av barneverntjenesten enn de foreldrene som av ulike grunner unngår kontakt. På den ene siden er det riktig at oppfølgingen i stor grad skal avhenge av foreldrene, fordi dette gjelder deres

liv. Men det er ikke nødvendigvis til det beste for foreldrene eller barna, uavhengig av om foreldrene ønsker oppfølging eller ikke.

Min påstand var at «oppfølgingen er ulik fra kontor til kontor og fra saksbehandler til saksbehandler». Funnene som er omtalt i avsnittene over, styrker denne påstanden. Selv om lovverket er det samme for alle, vil tilbudet til klientene kunne variere fra barneverntjeneste til barneverntjeneste, og fra saksbehandler til saksbehandler.

Disse funnene gjør at det kan virke naturlig å diskutere i hvilken grad det kunne vært formålstjenelig å ha en større grad av lovpålegging i dette arbeidet. Flere av saksbehandlerne trakk frem dette som en mulig idé, men virker til å konkludere med at dette ikke vil være formålstjenelig. Deres konklusjon må sees i lys av at de ga klart uttrykk for at de allerede føler at de hadde nok oppgaver og for liten tid og for få ressurser allerede. Saksbehandlerne trekker også frem at nye lovpålagte oppgaver fører ikke nødvendigvis med seg nye ressurser. Bedre lovverk vil med andre ord ikke nødvendigvis føre til en bedre virkelighet.

6.1.2 Hvilke forhold fremmer oppfølging av foreldrene?

Er god oppfølging avhengig av en god personlig relasjon mellom foreldrene og saksbehandlerne? Hvilke forhold opplever saksbehandlerne at er positivt for oppfølgingen?

Saksbehandlerne peker på at foreldrenes evne til å samarbeide med barneverntjenesten etter omsorgsovertakelsen er svært avgjørende for kvaliteten på oppfølgingen. Foreldre som er tilgjengelige, og som har en dialog med barneverntjenesten bidrar positivt. Gjennom samarbeid og dialog kan foreldrene i større grad få det de trenger i form av støtte og direkte oppfølging fra barneverntjenesten. Gode relasjoner gjør det kanskje også enklere for foreldrene å be om hjelp og støtte når de trenger dette.

Når saksbehandlerne klarer å bygge gode relasjoner til foreldrene som viktige støttespillere i arbeidet, bidrar de til å gjøre foreldrene til viktige for barna og arbeidet med barna. Dette er også med på å fremme en god oppfølging, fordi foreldrene er med i arbeidet som gjøres og opplever seg dermed som sett av barneverntjenesten. Forskning viser også at foreldre som opplever at de blir sett og hørt, har en opplevelse av å være viktige personer for barna og i arbeidet rundt barna

Forskning viser at foreldrene i ulik grad ønsker kontakt med barneverntjenesten, men at gode relasjoner styrker arbeidet med foreldrene. Manglende relasjon og kontakt vil dermed påvirke oppfølgingen fordi foreldrene selv må ta mye av initiativet.

En annen ting som kan bidra til å fremme oppfølgingen av foreldrene, er saksbehandlerne muligheter til å være fleksible i virkemidlene. Mangelen på en samlet organisering, som ble behandlet tidligere i oppgaven, har dermed også noen positive sider. Det gir blant muligheten til en fleksibel oppfølging av foreldrene, på foreldrenes egne premisser. Saksbehandlerne peker på at de tilpasser seg, slik at oppfølgingen i størst mulig grad ble tilpasset de behovene foreldrene hadde. De ulike foreldrene trengte ikke dermed å måtte forholde seg til det samme mønsteret som alle andre. Dette gjelder riktignok bare de foreldrene som hadde god kommunikasjon med barneverntjenesten, slik at de ulike behovene ble kommunisert til saksbehandleren.

6.1.3 Hvilke forhold hemmer oppfølging av foreldrene?

Hva gjør oppfølgingen vanskelig? Påvirker saksbehandlerne tidspress, manglende rutiner og omstendighetene rundt plasseringen oppfølgingen av foreldrene i etterkant?

Saksbehandlerne i undersøkelsen opplever at tidsmangel og for mange klienter hindrer dem i å drive god nok oppfølging av foreldre i etterkant av omsorgsovertakelser. Saksbehandlerne peker på de gjerne skulle ha drevet mer oppfølging, men at tidspress og for mange andre prioriterte arbeidsoppgaver gjør at tiden ikke strekker til i hverdagen. De gir uttrykk for at antall klienter er for høyt i forhold til arbeidet de skal utføre. Saksbehandlerne som har vært lenge i feltet kan fortelle at de i dag har mange flere saker enn de hadde tidligere.

Saksbehandlerne opplever dermed at barneverntjenestens oppfølging av foreldrene ikke er adekvat i forhold til behovet. Tidspresset i hverdagen går særlig ut over oppfølging av de foreldrene som av ulike grunner holder avstand til barnevernstjenestene, blant annet fordi det er svært tidkrevende bare å finne dem og å oppnå kontakt med dem. Saksbehandlerne gir uttrykk for at bedre tid til den enkelte kunne ført til et bedre samarbeidsklima og bedre oppfølging.

Det er enkelt å peke på at saksbehandlerne skulle hatt mer tid. Dette er et problem som gjelder de fleste bakkebyråkrater. Likevel kan det se ut til at foreldre som har mistet omsorgen for sine barn i større grad enn andre lider under dette. Dette kan skyldes at barneverntjenesten ikke er pålagt å ha regelmessig kontakt med dem, selv om saksbehandlerne selv er opptatt av dette. Dette er en gruppe som er spesielt sårbar og i en livssituasjon som er snudd helt på hodet etter omsorgsovertakelsen. Kanskje er dette en gruppe som trenger at rettighetene i større grad var lovregulert, fordi deres rettigheter i dag ikke virker å være ivaretatt på en dekkende måte.

Som jeg tidligere har diskutert i dette kapittelet, er innholdet og hyppigheten av oppfølgingsarbeidet, i stor grad opp til den enkelte saksbehandler. Dette kan ha sine positive sider, men kan absolutt også være noe som bidrar til å hemme oppfølgingen, dersom saksbehandleren ikke utøver skjønn på en slik måte at dette arbeidet vil bli prioritert.

Saksbehandlerne peker i intervjuene på at en dårlig relasjon med foreldrene, bidrar til å hemme kvaliteten på oppfølgingen. Det å unngå kontakt med saksbehandlerne i etterkant av omsorgsovertakelsen, blir trukket frem som en måte foreldrene valgte å vise sin motstand mot barneverntjenesten på.

Slike dårlige relasjoner mellom foreldrene og saksbehandlerne, kan ha bakgrunn i at saksbehandlerne ikke ser på foreldre og barna én familie, men som to parter som ikke nødvendigvis har samme interesser i saken. Saksbehandlerne sier tydelig at de alltid prioriterer det som er best for barna, også når dette går på bekostning av foreldrene og oppfølgingen av dem. Foreldrene er ofte uenige i omsorgsovertakelsen og misfornøyd med behandlingen. Å forholde seg til samme saksbehandler som tidligere, kan bidra til å gjøre relasjonen dårligere og dermed også påvirke oppfølgingen av foreldrene, og kan igjen hemme oppfølgingen.

6.2 Hvordan bedre oppfølgingen?

Ellingsen (2007) peker på at mødre i hennes utvalg ønsket at de hadde blitt tatt bedre vare på rett etter omsorgsovertakelsen og at det var da de trengte oppfølging mest, samtidig var de opptatt av oppfølging de fikk fra barneverntjenesten selv om de ble fulgt opp av andre instanser. Ifølge veilederen var Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2009) skal foreldrene få hjelp til å bearbeide det de har opplevd i forbindelse med omsorgsovertakelsen og reaksjoner i ettertid, eventuelt av andre personer enn saksbehandlerne hvis dette er ønskelig.

Et tiltak for å styrke oppfølgingen kan være at det i større grad kommer retningslinjer fra departementet om hva oppfølgingen skal inneholde. Gjennom en mer enhetlig praksis vil foreldrenes rettsikkerhet ivaretas og oppfølgingen vil i mindre grad være avhengig av den enkelte saksbehandler. Noen mer enhetlige retningslinjer vil også føre til at ledelsen i større grad må ta ansvar for at oppfølgingen gjennomføres. Oppfølgingen er i dag lovpålagt og det er derfor unødvendig å lovpålegge ytterligere hvis det kommer tydelige retningslinjer på

plass. Min opplevelse er at oppfølgingen rundt foreldrene mangler struktur og tydelig innhold for den enkelte saksbehandler. Ved å tydeliggjøre hva som kreves rundt oppfølgingen av foreldrene kan det være nødvendig at ledelsen i barneverntjenesten går inn og i større grad kontrollere hva som blir gjort. Det bør vurderes om dette også skal rapporteres videre i slik som blant annet antall fosterhjemsbesøk gjøres i dag. Ulempen med dette, er det saksbehandlerne har pekt på, at rapportering i dag allerede tar mye tid fra det mer praktiske arbeidet. Tydeligere retningslinjer er likevel nødvendig, men hvis ledelsen i barneverntjenestene tar et ansvar for at dette blir gjennomført kan rapporteringen kanskje unngås.

Samvær er trukket frem som en del av oppfølgingen. Dette er et område som tydeliggjør forholdet mellom barn og foreldre. Det er likevel usikkert i hvilken grad dette skal sees på som en del av oppfølgingen av foreldrene. Samvær kan være et ledd i for å igjen ha omsorgen for barna, en vil i mange tilfeller kun handle om å ivareta barnets kontakt med sine biologiske foreldre. Gjennom intervjuene fremstår saksbehandlerne arbeid rundt samværene som en stor del av oppfølgingen av foreldrene. Dette er en viktig del av arbeidet, men jeg mener at dette må sees som en uavhengig del av oppfølgingen. Oppfølgingen skal i større grad handle om foreldrene og deres behov også uavhengig av barna.

Videre kan den enkelte barneverntjeneste alene eller i samarbeid med andre tilby foreldrene grupper der de møter andre i samme situasjon og sammen kan bearbeide opplevelsene i forbindelse med omsorgsovertakelsen og tiden etter. Her kan også spørsmål rundt barns utvikling og samvær være et tema. Foreldre preges ofte av skam og skyld etter en omsorgsovertakelse, men vil gjennom en foreldregruppe kunne få aksept og forståelse for sin situasjon.

Om det er riktig å bytte saksbehandler har vært diskutert i denne oppgaven, men det er vanskelig å konkludere med om dette er riktig å gjøre eller ikke. Saksbehandlerne har selv argumentert for begge løsningene og jeg er usikker på om det finnes en fasit for dette. Dette handler ikke bare om hva som er til det beste for foreldrene, men også om størrelsen på kontoret og organiseringen. Med tanke på at det allerede er stor utskiftning av saksbehandlere i barneverntjenesten vil skifte av saksbehandler være noe foreldrene opplever uansett. Gjennom tydeligere retningslinjer vil arbeidet saksbehandlerne gjør være mindre personavhengig og dermed i større grad være uavhengig av hvilken saksbehandler som gjør jobben. Ved å bytte saksbehandler får foreldrene større mulighet til å bli sett med nye øyne,

noe som kan være avgjørende for arbeidet med å få barna tilbake. Dette er et område der det bør kunne utvises skjønn på hva som er best for den enkelte familie.

Når barna er plassert i institusjon viser det seg at foreldrene får bedre og tettere oppfølging. Det kan også være lettere for foreldrene å forholde seg til andre enn barneverntjenesten i disse situasjonene. Det bør derfor vurderes om det skal være noen utenfra som tar hånd om foreldrene i tiden etter omsorgsovertakelsen. Dette blir også foreslått i veilederen fra departementet. Denne personen kan også bistå foreldrene med å normalisere kontakten med barneverntjenesten. Kanskje bør det vurderes om det er slik at foreldrene skal ha en egen saksbehandler for å styrke dette arbeidet og for å kunne sette det på dagsorden. Foreldrene må likevel ha kontakt med barnets saksbehandler, men dette kan kanskje føre til at foreldrene i større grad kan få tilpasset oppfølging med mer fokus på egne utfordringer og behov. Veilederen som tidligere nevnt, legger til grunn av barneverntjenesten skal bistå foreldrene på mange områder. Selv om barneverntjenesten ikke skal ta tak i alle forhold rundt foreldrene er det viktig at de likevel har en oversikt og at de på en god måte kan hjelpe foreldrene i kontakten med resten av hjelpeapparatet.

Det har i flere år pågått en diskusjon rundt utvidelsen av barnevernpedagogstudiet fra tre til fem år for å styrke faget og gjøre den enkelte barnevernpedagog bedre rustet til arbeidshverdagen (Rød 2008). Uavhengig av dette bør det vurderes om det faglige rundt arbeidet med foreldrene skal styrkes i utdanningen. Fokus på hva foreldrene gjennomgår av utfordringer og kanskje også traumer i møte med barneverntjenesten er viktig for å styrke arbeidet med denne gruppa. Voksne i en vanskelig livssituasjon har krav på å møte fagfolk som kjenner utfordringene i deres situasjon og som vet hvordan de skal håndtere disse utfordringene.

Barneverntjenesten har en betydning for foreldre som har blitt fratatt omsorgen for sine barn. Det er viktig at dette blir tatt på alvor. Gjennom intervjuene kom det tydelig frem hva disse saksbehandlerne har betydd for mange av de foreldrene de har møtt opp gjennom årene. Foreldrene er svært viktige for barna og det er godt barnevern å ta skikkelig vare på disse foreldrene.

6.3 Videre forskning og avsluttende kommentar

Denne oppgaven har vært eksplorerende på et felt der det foreløpig ikke finnes mye forskning. Jeg håper denne oppgaven kan peke andre inn på et felt der forskning fremdeles er i mangelvare. Dette er et felt som fortjener å bli bedre belyst for å kunne styrke arbeidet med foreldrene.

Det hadde vært interessant om en kunne gå videre å se på samspillet og relasjonen mellom foreldrene og saksbehandlerne, kanskje er det trekke ved denne relasjonen som kan styrkes slik at foreldrene opplever seg bedre ivaretatt og sett som viktig personer.

Et sentralt spørsmål har vært om oppfølgingen i større grad bør være lovpålagt. Dette er et tema som hadde vært spennende å undersøke nærmere. Dette kan også gjelde på andre temaer innenfor barnevernloven.

Arbeidet med denne oppgaven har gjort meg oppmerksom på et område som kan virke forsømt innenfor barnevernet. Med dette som bakteppe er det viktig at dette temaet ikke blir glemt, men får den oppmerksomheten det fortjener. Dette vil styrke barneverntjenestens omdømme, men vil kanskje også gjøre samarbeidet med foreldrene enklere og føre til et barnevern som i større grad betrakter familien som en helhet selv om de bor på ulike steder.

Litteratur

Angel, Bjørn Øystein. 2011. *Kurs for foreldre med barn i fosterhjem*. Tidsskriftet Norges barnevern, nr. 3, vol. 88, s.128-144

Backe-Hansen, Elisabeth. 2004. *God nok omsorg. Riktige beslutninger i barnevernet*. Oslo: Kommuneforlaget.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. 2006. *Tiltaksplaner og omsorgsplaner i barneverntjenesten - en veileder*. Oslo.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. 2009. *Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert i fosterhjem eller på institusjon*. Oslo.

Bell, Margaret. 1999. "Working in Partnership in Child Protection: The Conflicts", British Journal of Social Work, Volume 29, s. 437-455.

Brown, Deborah og Ann Molony. 2002. "Contact Irregular": a qualitative analysis of the impact of visiting patterns of natural parents on foster placements", Child & Family Social Work, Volume 7, s. 35-45.

Bunkholdt og Sandbæk. 2008. *Praktisk barnevernarbeid*. Oslo: Gyldendal akademiske.

Christiansen, Øivin og Karen J. Skaale Havnen. 2003. "Plassering utenfor hjemmet – sammenbrudd eller gjennombrudd?" kap. 2 i Elisabeth Backe-Hansen (red.): *Barn utenfor hjemmet. Flytting i barnevernets regi*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Ellingsen, Ingunn. 2007. "Å miste omsorgen for sitt barn", *Nordisk sosialt arbeid* 4, s.263-275.

Gerring, Charyl E., Susan P. Kemp, og Maureen O. Marcenko. 2008. "The Connections Project: A Relational Approach to Engaging Birth Parents in Visitation", Child welfare, Volume 87, s. 5-30.

Halvorsen, Knut. 2008. *Å forske på samfunnet. En innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Cappelen akademiske forlag.

Havik, Toril og Bente Moldestad. 2003. "Etter plasseringen: samvær og samarbeid" kap 5 i Elisabeth Backe-Hansen (red.): *Barn utenfor hjemmet. Flytting i barnevernets regi*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Höjer, Ingrid. 2011. "Parents with children in foster care – how do they perceive their contact with social workers?", *Practice: Social work in action*, Volume 23, number 2, s. 111-123.

Johannessen Asbjørn, Per Arne Tufte og Line Christoffersen. 2010. *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag.

Kvale, Steinar og Svend Brinkmann. 2009. *Det kvalitative forskningsintervjuet*. Oslo: Gyldendal akademiske.

Lindboe, Knut. 2008. *Barnevernrett*. Oslo: Universitetsforlaget.

Lipsky, Michael. 2010. *Street-level bureaucracy. Dilemmas of the individual in public services*. New York: Russel Sage Foundation.

Lov om barnverntjenester (barnevernloven) av 17.07.1992.

http://www.lovdatabasen.no/cgi-wif/wiftdles?doc=/app/gratis/www/docroot/all/nl-19920717-100.html&emne=barnevern*&&

Moran, Dermot. 2004. *Introduction to phenomenology*. London: Routledge.

NRK. 2009. *Kan bli lettere å adoptere fosterbarn*. [online]. URL: <http://www.nrk.no/programmer/tv/brennpunkt/1.6810821> (03.03.2011)

Oppedal, Mads. 2007. Barns og foreldres brukermedvirkning i et juridisk perspektiv. I Seim, Sissel og Tor Slettebø *Brukermedvirkning i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget.

Ot.prp. nr 44 (1991-92). *Om Lov om barneverntjenester (barnevernloven)*. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Ot. prp. nr. 64 (2004-2005). *Om lov om endringer i lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester og lov 13. desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester (sosialtjenesteloven) m.v.* Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Riksrevisjonen. 2002/2003. *Riksrevisjonens undersøkelse av oppfølging og tilsyn i barnevernet*. 3:10

Ringdal, Kristen. 2009. *Enhet og mangfold*. Bergen: Fagbokforlaget.

Rød, Solfrid. 2008. Vil ha fem års utdanning. I: *Fontene* 29.10.

Sandberg, Kirsten. 2003. Barnevernloven. I K. Andenæs m.fl., *Sosialrett*. Oslo: Universitetsforlaget.

Slettebø, Tor. 2009. *Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert utenfor hjemmet av barneverntjenesten: kunnskap og metoder i praktisk arbeid*. Oslo: Diakonhjemmet høgskole. Rapport 1.

Slettebø, Tor. 2008. *Foreldres medbestemmelse i barnevernet: en studie av foreldres erfaringer med individuell og kollektiv medvirkning*. (Doktoravhandling, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet). Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.

Smith, B., & Donovan, S. 2003. *Child welfare practice in organizational and institutional context*. Social Service Review, Vol. 77, s. 541-563.

Statistisk sentralbyrå. 2011. *Barn med barnevernstiltak i løpet av året og på slutten av året, etter tiltak og fylke 2010*. [online]. URL: http://www.ssb.no/emner/02/barn_og_unge/2011/tabeller/barnevern//barnev0300.html (01.11.2011).

Sundfær, Aase. 2005. *Bill. merk "Hemmelig". Hemmligholdelse som strategi i familier med rusproblemer.* Tidsskrift for psykisk helsearbeid. Vol 2 nr.2, s. 162-174.

Svenaesus, Fredrik 2003. *Fenomenologi: med livsvärden som grund. I Sjukdomens mening.* Stockholm: Bokförlaget Natur og kultur.

Terum, Lars Inge. 2003. *Portvakt i velferdsstaten. Om skjønn og beslutninger i sosialtjenesten.* Oslo: Kommuneforlaget.

Thomassen, Magdalene. 2006. *Vitenskap, kunnskap og praksis. Innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag.* Oslo: Gyldendal Akademiske.

Torp, Ingrid Synnøve og June Westerveld. 2010. *Barnevernet mangler ressurser. I: Aftenposten, 21.03.*

Widerberg, Karin. 2001. *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt: en alternativ lærebok.* Oslo: Universitetsforlaget.

Vedlegg

Samtykkeerklæring

Samtykkeerklæring i forbindelse med mastergradsprosjekt ved Høgskolen i Oslo.

Jeg gir herved mitt samtykke til at Silje Tangnes kan benytte datamaterialet i sitt mastergradsprosjekt. Jeg samtykker til å fortelle om min jobbutøvelse og hverdag ved barneverntjenesten, tema for min masteroppgave er saksbehandleres kontakt og arbeid med foreldre som har blitt fratatt omsorgen for sine barn ved omsorgsovertakelse. Jeg har mottatt nødvendig informasjon om prosjektet. Jeg er kjent med at det jeg forteller vil bli behandlet konfidensielt og anonymisert. Lydopptak gjort under intervjuet vil bli slettet ved prosjektets slutt. Jeg er også inneforstått med at jeg når som helst kan trekke meg fra prosjektet. Samtykkeerklæringen underskrives før intervjuet blir gjennomført.

Sted/dato

Navn

Informasjonsbrev

Oslo 26.05.11

Til

I forbindelse med mitt mastergradsprosjekt ved Høgskolen i Oslo ønsker jeg å se på den oppfølgingen foreldre får etter en omsorgsovertakelse. I den sammenheng vil jeg snakke med 6 til 8 saksbehandlere ved ulike barnevernkontor i Oslo og Akershus for å få innblikk i deres hverdag i arbeidet med disse foreldrene. Masteroppgaven vil fokusere på hvilke forhold som muliggjør en god oppfølging og hva som ligger til hinder for dette.

Jeg ønsker å gjennomføre intervjuer på ca 1 -2 timer. Hvert intervju vil bli tatt opp på bånd og deretter transkribert. Det er opptil den enkelte hvor og når intervjuene skal gjennomføres.

Tema for hovedoppgaven er hvordan det arbeides med oppfølgingen av foreldrene og hvordan dette fungerer i praksis. Fokus for oppgaven vil være saksbehandlerne og hvordan de ser på oppfølgingen foreldrene der barna er langvarig plassert. Jeg vil legge vekt på hvordan den enkelte saksbehandler jobber med foreldrene men også ta for meg hvordan det enkelte kontor tilrettelegger for oppfølging. Jeg er klar over at dette gjøres på ulike måter ved ulike kontorer noe som er utgangspunktet for at jeg ønsker å snakke med ulike kontorer.

Deltakelse skjer på frivillig basis og du kan når som helst trekke ditt samtykke. Informasjonen vil bli anonymisert og vil bli slettet etter at prosjektet er slutført.

Før intervjuet vil den enkelte underskrive en samtykkeerklæring.

Forholdet rundt studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskaplig datatjeneste.

Min veileder ved HiO er professorstipendiat Mona Sandbæk.

Ved spørsmål kan jeg kontaktes på telefon 986 03 002 eller mail: siljetangnes@hotmail.com.

Vennlig hilsen

Silje Tangnes

Intervjuguiden

Introduksjon

Hvor lenge har du jobbet ved kontoret?

Hvor lenge har du jobbet med foreldre og barn etter en omsorgsovertakelse?

Case

Kan du fortelle om en sak der du vurderer oppfølgingen som god etter omsorgsovertakelsen og en der oppfølgingen ikke var like god? Jeg er interessert i de sakene der plasseringen karakteriseres som langvarig.

Hva kjennetegner den ”gode” saken? Og den ”dårlige” saken?

Var det noen spesielle forskjeller i disse sakene?

Hvilken type oppfølging gikk foreldrene i disse sakene?

Hva tenker du er hovedårsaken til at oppfølgingen ble forskjellig?

Er det ting du tenker kunne vært gjort annerledes?

Rutiner ved kontoret

I hvilken grad har du tid til å følge opp foreldrene (er det avsatt tid til dette)?

Hvem bestemmer hvordan foreldrene skal følges opp?

Er det noen retningslinjer for denne oppgaven ved kontoret?

I hvilken grad blir denne oppgaven sett på som viktig ved kontoret?

Hvis noen skulle vært gjort annerledes i forbindelse med oppfølging av foreldrene, hva skulle dette vært? Mer tid, økonomi, retningslinjene.

Føler du at dette er en prioritert oppgave?

Er bakgrunnen for omsorgsovertakelsen avgjørende for hvordan oppfølgingen blir?

Hvordan kan foreldrene gi dere tilbakemelding på det arbeidet dere utfører? I hvilken grad gjør de dette?

Ressurser/lover

Har det faktisk at oppfølgingen er lovpålagt en betydning for at foreldrene får oppfølging? Hva var praksisen tidligere?

På hvilken måte følger dere opp foreldrene? Kontakten, innholdet, barna.

En av grunnene til at loven pålegger å følge opp foreldrene er for at man hele tiden skal kunne vurdere om foreldrene igjen vil være i stand til å igjen ha omsorgen for barna. Vurderes foreldrene fortløpende etter omsorgsovertakelsen?

Er oppfølgingen et ledd i arbeidet med å gjøre foreldrene i stand til igjen å kunne ha omsorgen?

Bv.l § 4-12 bokstav d er en fremtidsvurdering der barnets fremtid skal vurderes i lys av foreldrene. Er foreldrenes situasjon avgjørende for den oppfølgingen de får hvis det blir vurdert at foreldrene aldri vil være i stand til å ha omsorgen for barna? På hvilken måte?

Har det betydning at oppfølgingen er lovpålagt?

Har dere nok ressurser til å bruke tid på dette?

Trekk ved foreldrene

Er det noen trekk ved foreldrene som gjør det lettere eller vanskeligere å følge dem opp?

Hvordan påvirker foreldrene oppfølgingen? Er det noe ved foreldrene som gjør det lettere å skulle følge dem opp.

Hvor ofte (i gjennomsnitt) snakker du med foreldrene til barn som er plassert? I telefon, møte, andre sammenhenger.

Er det forskjell på oppfølgingen der barna er plassert på institusjon og i fosterhjem? Treffer du foreldre der barna er institusjonsplassert oftere enn der de er fosterhjemsplassert?

Hvor tilgjengelig er du for foreldrene? Kan de få tak i deg?

Hvor ofte tar foreldrene kontakt med deg/dere?

Hvordan tilpasser dere oppfølgingen til den enkelte familie?

Hva gjør dere hvis noen familier trekker seg unna/ikke vil ha kontakt?

Har du noen gang opplevd foreldre som truende?

Hva har vært årsaken til dette? Hva gjorde du/dere i denne situasjonen?

Barna

Er det viktig for barnet/barna at dere følger opp foreldrene? På hvilken måte?

Tenker du at å følge opp foreldrene er til barnets beste? På hvilken måte?

Gjenspeiler oppfølgingen årsaken til at barna ble plassert?

På hvilken måte er barna opptatt av foreldrene?

Er det en forskjell i oppfølgingen der foreldrene selv har besluttet å gi fra seg omsorgen? Hva er hovedforskjellen?

Relasjon

Kjenner du sakene fra før omsorgsovertakelsen?

På hvilken måte har relasjonen til saksbehandleren forut for omsorgsovertakelsen en betydning for oppfølgingen foreldrene fikk?

Er det avgjørende for samarbeidet at dere kjente familien fra tidligere?

På hvilken måte bygger dere en relasjon til foreldrene etter omsorgsovertakelsen?

På hvilken måte er relasjonen av betydning for arbeidet med foreldrene?

